

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

FOTOĞRAF VE GRAFİK

ÇAĞDAŞ TÜRK SANATI TARİHİ

Ankara, 2012

- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
- Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
- **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1. BATILILAŞMA DÖNEMİ TÜRK SANATI	3
1.1. Resim	3
1.2. Heykel	15
1.3. Geleneksel Süsleme Sanatları.....	19
UYGULAMA FAALİYETİ.....	23
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	30
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	31
2. CUMHURİYET DÖNEMİ VE SONRASI ÇAĞDAŞ TÜRK SANATI	31
2.1. Resim	31
2.1.1. Müstakiller.....	32
2.1.2. D Grubu:	35
2.1.3. Yeniler (Liman Ressamları) Grubu.....	39
2.1.4. 1940 Sonrası Gelişmeler	43
2.1.5. Günümüz Türk Resim Sanatı.....	44
2.2. Cumhuriyet Dönemi Heykel Sanatı.....	62
2.3. Mimari.....	66
2.4. Geleneksel Süsleme Sanatları.....	73
UYGULAMA FAALİYETİ.....	75
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	81
MODÜL DEĞERLENDİRME	83
CEVAP ANAHTARLARI.....	84
KAYNAKÇA.....	87

AÇIKLAMALAR

ALAN	Fotoğraf ve Grafik
DAL/MESLEK	Ortak
MODÜLÜN ADI	Çağdaş Türk Sanatı
MODÜLÜN TANIMI	Çağdaş Türk sanatındaki dönemlerin özelliklerinin anlatıldığı, dönemlere ait sanat eserlerinin incelendiği öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/8
ÖNKOŞUL	Tarih Çağları, Türk Sanatı Tarihi ve Batı Sanatı Tarihi modüllerini başarmış olmak
YETERLİK	Çağdaş Türk sanatını incelemek
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç ➤ Bu modülle uygun ortam sağlandığında, Çağdaş Türk sanatının özelliklerini kavrayarak döneme ait eserlerin belgesel ve biçimsel çözümlemesini yapabileceksiniz. Amaçlar 1. Bu faaliyette verilecek bilgiler doğrultusunda Batılılaşma dönemi Türk sanatının özelliklerini ve sanatçılarını inceleyerek döneme ait sanat eserlerini belgesel ve biçimsel açıdan doğru olarak inceleyebileceksiniz. 2. Bu faaliyette verilecek bilgiler doğrultusunda Cumhuriyet dönemi Türk sanatının özelliklerini ve sanatçılarını inceleyerek döneme ait sanat eserlerini belgesel ve biçimsel açıdan doğru olarak inceleyebileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: Grafik atölye ve laboratuvarları, sınıf, işletme, kütüphane, ev, bilgi teknolojileri ortamı vb. Donanım: Bilgisayar, projeksiyon, slayt makinesi, tepegöz, kalem, kağıt, konu ile ilgili yayınlar
ÖLÇME DEĞERLENDİRME	Modülün içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme soruları ve yaptığınız uygulamalarla kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek kendi kendinizi değerlendireceksiniz. Modül sonunda modül uygulamaları ile kazandığınız bilgi, beceri ve tavırları ölçmek amacıyla öğretmen tarafından hazırlanacak ölçme araçları ile değerlendirileceksiniz.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Sanat eğitimi; kişiye estetik yargı yapabilme konusunda yardımcı olmayı amaçlarken, yeni biçimleri hissedip eğlenmeyi ve heyecanlarını doğru biçimlerde yönlendirmeyi öğretir. Bu anlamda sanat eğitimi, sanatçı yetiştirmeye değil; yetiştirmek durumunda olduğu her kişiyi yaratıcılığa yöneltip onun bilgisel, bilişsel, duyuşsal ve duygusal eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir.

Beğenileri sığ, yalnız kendi sevdiklerini güzel kabul eden insanlar yerine, çevresine ve sanat eserlerine onların kendi nitelikleri, sanatsal dilleri ve kültürel birikimleri doğrultusunda yaklaşan insanlar yetiştirmek, sanat eğitiminin amaçları içinde yer alır.

Bu modülde; Çağdaş Türk sanatı, Batılılaşma dönemi ve Cumhuriyet dönemi şeklinde gruplandırılarak incelenecektir. Modül sonunda değerlerle düşünmeyi, nitelikleri fark etmeyi öğrenecek ve estetik bakış açısı kazanacaksınız. Ayrıca bu modülün diğeri bir amacı da, kendi kültür, tarih ve sanatının farkında olan, sanat eserlerinin kültürel bir belge olarak taşıdığı öneme inanan, bunların kültürel ve insanlık mirası olarak korunması gerektiğinin bilincinde olan bireyler yetiştirmektir.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Bu faaliyette verilecek bilgiler doğrultusunda Batılılaşma dönemi Türk sanatının özelliklerini ve sanatçılarını inceleyerek döneme ait sanat eserlerini belgesel ve biçimsel açıdan doğru olarak inceleyebileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Çağdaş Türk sanatının oluşumunun nasıl gerçekleştiğini, bu oluşumu etkileyen unsurları ve Batılılaşma dönemindeki sanatçıları ve sanat eserlerini araştırınız.

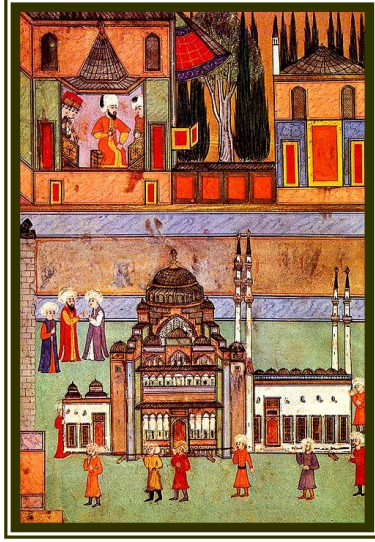
1. BATILILAŞMA DÖNEMİ TÜRK SANATI

1.1. Resim

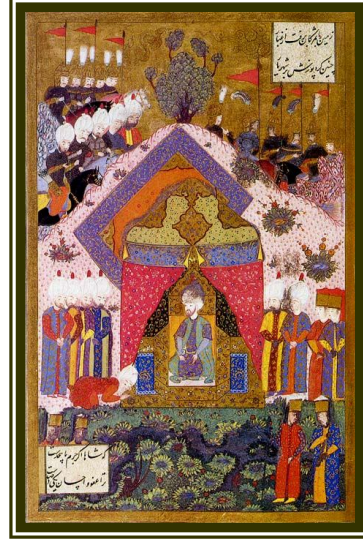
- **Minyatürden resme:**

Türk Minyatür sanatının başlangıcını, Uygurlara kadar götürebiliriz. Özellikle Uygurların Mani dinini benimsemelerinden sonra, bu dine ait bir takım kitapların resimlenmesi, Türk minyatür sanatının kitaplardaki ilk örneklerini oluşturmaktadır. Bezeklik fresklerindeki figürlerin İslam minyatürlerinde görülen tipler olması, bu bölge sanatının İslam sanatı üzerindeki etkilerini de göstermesi bakımından ayrıca önem taşır.

Osmanlı döneminde ise, 14.yy. sonu 15. yy. başından itibaren minyatür sanatı ile ilgili ilk gelişmeler ortaya çıkmaya başlar. Matrahçı Nasuh, Niğarî, Ressam Şahkulu, Nakkaş Osman, Şahnameci Seyyid Lokman bu sanatın önde gelen isimleridir. 18.yy'dan itibaren ise Batı etkilerinin güçlendiği bir döneme girilir. Batılı resim anlayışını, gelenekselliğe başarılı bir biçimde uygulayan Levnî ve Abdullah Buharî bu dönemin öne çıkan sanatçılarıdır.

**Resim 1.1: Nakkaş Osman, Mimarlar
Loncası**

**Resim 1.2: Matrahçı Nasuh, Kanuni Sultan
Süleyman'ın (Sürname-i Humayun)
İran elçisini kabulü (Süleymanname)**

Levnî'den itibaren boya tabakası incelmış, giderek sulu boya veya guaja dönüşmüştür. Renk değerleri ve ışık, gölge gibi batılı unsurlar benimsenmiştir. İki boyutlu bir resim sanatı olan minyatürde üçüncü bir boyutun aranması da en göze çarpan yeniliklerdendir.

Bu yeni değerler 18. yüzyılın ortalarında yeni bir resim türü olarak ortaya çıkan duvar resimlerinde de korunmuştur. Yüzyıllardır Osmanlı yapılarının duvarlarını süsleyen geometrik ve bitkisel motifler 18. yüzyılda yerini Avrupa tarzında barok ve rokoko bezemelere, çiçek sepetlerine, meyve çanaklarına ve hepsinden öte manzara kompozisyonlarına bırakmıştır.

Türk ressamı ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında akademik çalışma yapma olanağı bulmuşlar veya Avrupa'da eğitim göyerek Batı sanatıyla ilk elden karşılaşabilmişlerdir. Nitekim 19. yüzyılda ilk tuval resmi ustalarının hemen hepsinin manzara resmi yaptığını unutmamak gerekir. Bu nedenle 18. ve 19. yüzyıl minyatürlerinde ve duvar resimlerinde izlenen gelişmeler Türk resminde önemli bir geçiş döneminin belirtileridir.

Resim 1.3: ‘Genç Kadın’ LEVNİ, 1710-1720 yılları arası, kağıt üzerine sulu boya Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı H.2164

➤ **Çağdaş Türk sanatına giriş:**

Geleneksel çizgide ilerleyen Türk sanatı; 18. yüzyıldan itibaren belirginleşmeye başlayan Batılılaşma hareketlerinin sonucunda bir sonraki yüzyılda batı sanatının seyrine girmiştir. Böylece günümüze değin uzanan ve Çağdaş Türk sanatı olarak isimlendirilen süreç ortaya çıkmıştır.

Osmanlı devletindeki Batılılaşma hareketi, bilindiği gibi toplumun içinden değil, devletin yönetici kadrolarının özendirilmesi sonucu yukarıdan gelmiştir. Askerî okullara eğitici amaçla resim dersleri konmuş ve bu okullardan mezun sanatçılar yurt dışına eğitime gönderilmiştir.

Resim 1.4: Hüseyin Giritli, ‘Yıldız Sarayı Bahçesi’(detay) 65x81 cm

---

Ayrıca 1882’de Sanayi-i Nefise Mektebi (1928’de Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, 1982’de Mimar Sinan Üniversitesi, 2005’te Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi adını almıştır.) kurulmuş ve müdürlüğüne Osman Hamdi Bey getirilmiştir. 27 yıl süren Osman Hamdi Bey zamanında, okuldaki eğitimin Batılı ölçülere göre geliştirilmesi üzerinde durulmuş, 1910 ve daha sonraki yıllarda Türk sanatını olumlu etkileyecek önemli gelişmeler sağlanmıştır.

Resim 1.5: Hilmi Kasımpaşalı, Tuval üzerine yağlı boya, 73x92,5 cm

➤ **Asker ressamlar kuşağı:**

Türkiye’de Batılı anlamdaki resim sanatının başlatıcılarının büyük bir bölümü askerî okul çıkışlı ressamlardır. Bu okullardan mezun sanatçılar öğrenim için Avrupa’ya gönderilmiştir. Bunlardan Ferik İbrahim Paşa Batı etkisindeki Türk resminin öncülerindendir. Buna karşılık askerî okul çıkışlı oldukları halde, yurt dışına gitmeden sanatçı kişiliklerini yurt içindeki öğretmenlikleri sırasında geliştirmiş Fahri Kaptan, Ahmet Bedri, Hüseyin Giritli, Ahmet Münip, Salih Molla Aşki, Ahmet Ziya ve bugün isimleri tam olarak bilinmeyen bir grup ressam, resimlerindeki ayrıntıya inen titiz çalışma teknikleri ve özellikle de fotoğraftan yararlanma yöntemleriyle, bugüne kadar Batı etkisindeki resim sanatımızın ‘primitifler’i olarak anılagelmiştir. Burada, bir çağın ya da dönemin öncüleri anlamında kullanılan ‘primitif’ kavramı, bu anlamıyla ilkel toplumların sanatını ve kültürünü niteleyen kavramdan ayrılır.

Resim 1.6: Halil Paşa, Göksu Deresi

İstanbul'un kıyı semtlerini ve özellikle de Üsküdar yöresini, resimlerinde kendine özgü bir çizgi ve renk anlayışıyla yansıtmış olan Hoca Ali Rıza (1885-1930) ile, Türk resminde figür üzerine kurulu köklü bir geleneğin başlatıcısı sayılabilecek Osman Hamdi (1842-1910)'yi de bu grupla birlikte göz önüne alabiliriz.

Resim 1.7: Madam X Halil Paşa 41x60 yağlı boya tuval İstanbul Resim ve Heykel Müzesi

Türk izlenimcilerin öncüsü sayılan, ışık ve renk çözümlmelerine özgün bir ayırım kazandıran Halil Paşa, klasik anlayışa uygun yapıtları ve çizim etütleriyle çok yönlü kişiliğini de ortaya koymuş oluyor. Sanatçının manzara ve natürmort resimlerinin yanı sıra yalın ve gerçekçi tarzda çalıştığı portreleri de vardır.

Hüseyin Zekâi Paşa, yurt dışında eğitim almamış olmasına karşın, resme olan yeteneğini sürekli öğrenme ve kendini aşma isteğiyle geliştirmiş ve çağdaş Türk resminde belli bir yere gelmeyi başarmış bir sanatçıdır.

Resim 1.8: Hüseyin Zekâi Paşa, Karpuzlu Natürmort tuval üzerine yağlı boya, 81,5x117 cm

Resim 1.9: Süleyman Seyyid, Şebboy, tuval üzerine yağlı boya 55,5x 38,5 cm

Çoğu peyzaj ve natürmort türünde yağlı boya yapıtlarıyla tanınan asker çıkışlı ressamlar arasında Ahmet Bedri, Hüseyin Giritli, Ahmet Muhip, Salih Molla Aşki akla gelebilecek önemli isimlerdir.

Bu ressamlar, doğa konulu resimlerini, doğaya çıkararak değil, İstanbul'un Yıldız Sarayı, inili Köşk, Ihlamur Kasrı gibi tarihsel çevrelerini konu alan fotoğraflardan yapmışlardır.

Batılı anlamda Türk resim sanatının, bir üslup çizgisi ortaya koyan ilk kuşak sanatçıları arasında Osman Hamdi Bey ve şeker Ahmet Paşa ile birlikte ismi geçen bir diğer ressam, Süleyman Seyyid'dir.

Osman Hamdi'nin bu kuşak içerisinde bir kültür adamı olarak gerçekleştirdiği etkinliklerle sivrilen kimliği, ağdaş Türk sanatı tarihi yazımında, diğer iki sanatçının ve özellikle de Süleyman Seyyid'in bir ressam olarak yeterince değerlendirilememesi sonucunu doğurmuştur.

Resim 1.10: Süleyman Seyyid, Portakallı Natürmort Tuval zerine yağlı boya 32,5x40,5 cm

Kuşağının diğer sanatçılarına oranla, resme yoğunlaşma konusunda daha istekli olan ve bunun için daha fazla olanak bulduğu anlaşılan Seyyid, özellikle natrmortlarıyla dikkat çekmektedir.

Osman Hamdi Bey resmin “konu” sorununa, şeker Ahmet Paşa özellikle kompozisyona önem verirken, Süleyman Seyyid “ışık ve renk” gibi plastik unsurları ön plana çıkartır. Süleyman Seyyid'in diğer çağdaşlarına göre daha ressamca bir tavır içerisinde bulunduğu iddia edilebilir.

Resim 1.11: Şeker Ahmet Paşa Natürmort

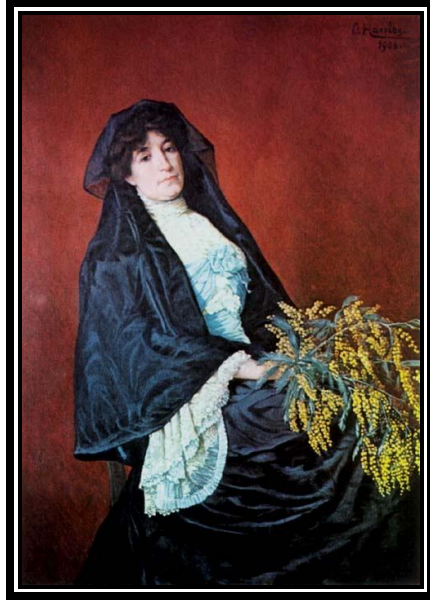
Asker ressam geleneğinin en önemli temsilcilerinden olan Şeker Ahmet Paşa'nın resimlerinde insanlara ve olaylara odaklı bir yaklaşım yerine; ormanlar, meyveler, çiçekler, geyikler, koyun sürüleri ve çoban köpekleri sevgi ile işlenmiş motiflerdir. Sanatçının iddialı, zengin, büyük boyutlu natürmortları ise, teknik ve renk olarak tercihlerini ve becerilerini en başarılı biçimde yansıttığı işler olarak diğerlerinden ayrılır.

İçinde yetiştiği geleneğe uyarak insan figüründen çok, doğa ile ilgilenen sanatçı, Hoca Ali Rıza başta Üsküdar sokakları olmak üzere İstanbul ve çevresine özgü görüntüleri işleyen manzara resimleriyle tanındı. Paletinden koyu renkleri ayıkladı, sulu boya ya da neredeyse sulu boya kadar ince, saydam yağlı boya resimlerinde pembeler, yeşiller ve maviler kullandı.

Osman Hamdi Bey'in Oryantalizmi, yakından tanıdığı konularının fotoğraflarını çekip tablolarında birleştirdiği çizgisel bir dile dayanmaktadır. Kendi perspektifinden, içinden çıktığı kültürü tüm gerçekliğiyle ifade etmiştir.

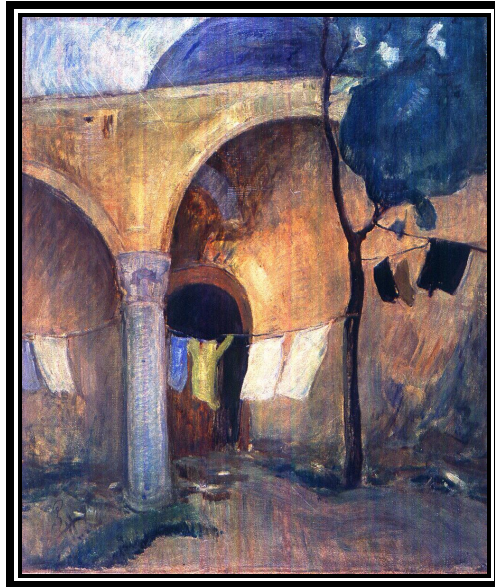
Resim 1.12: Hoca Ali Rıza, Peyzaj

Resim 1.13: Osman Hamdi, Mimosalı Kadın 1906, yağlı boya , 136x97,5 cm

➤ 1914 Çallı Kuşağı (Türk İzlenimcileri):

1908'de kurulan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin asker kökenli ressamlardan sivil kuşağa geçiş, 1910 Çallı grubu olarak bilinen izlenimci ressamlar kuşağıyla gerçekleşmiştir. Türk resminde figür geleneğini başlatan Osman Hamdi'den bu resamlara geçiş, aynı zamanda modernleşme sürecinin de başlangıcını oluşturur.

Resim 1.14: İbrahim Çallı Medrese Avlusu, tuval üzerine yağlı boya 71x60,5 cm

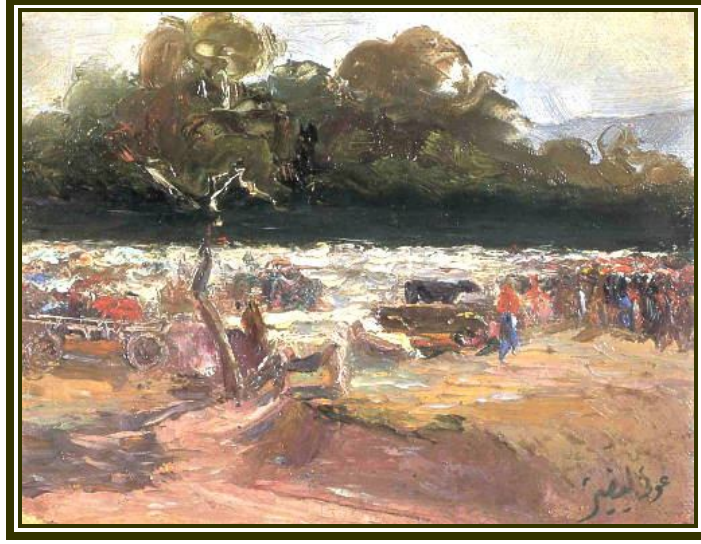
İbrahim Çallı'nın popüler sanatçı kişiliğiyle liderlik yaptığı bu kuşak Hikmet Onat, Feyhaman Duran (1886-1970), Hüseyin Avni Lifij, Namık İsmail, Nazmi Ziya gibi isimlerden oluşmaktadır. Bu ressamlar, batı resminde etkisini tamamlamış izlenimci görüşe bağlandılar. Fakat bu akım içinde Batı resminde olduğu gibi, renklerle ilgili problemin çözülmesi ihtiyacı ile hareket etmediler. Genellikle optik görünüşleri, az çok renkçi anlayışıyla dile getirdiler. Bu sanatçılardan Çallı İbrahim, akademikleşmiş izlenimciliğe bağlandı. Zeybek ve Mevleviler, adlarını taşıyan eserlerinde olduğu gibi bazı eserlerinde yerli motifleri işledi. Natürmortlarında ve açık hava resimlerinde anlatım ustalığı gösterdi. Fırça tuşlarına önem verdi.

Feyhaman Duran, izlenimci anlayışı yansıtan eserlerinde titiz bir işçilikle, renk ve desen uzlaşmasını birleştirdi. Hikmet Onat, genellikle eski İstanbul görüntülerini canlandıran peyzajlar yaptı. Nazmi Ziya, izlenimci anlayışı renk problemlerine özel bir dikkat göstererek İstanbul görüntülerini güneş ışığı ve sis gibi unsurlarla birlikte verdi.

Resim 1.15: Köpekli Kız, Feyhaman Duran, 60x87 cm, Tuval/yağlı boya, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi

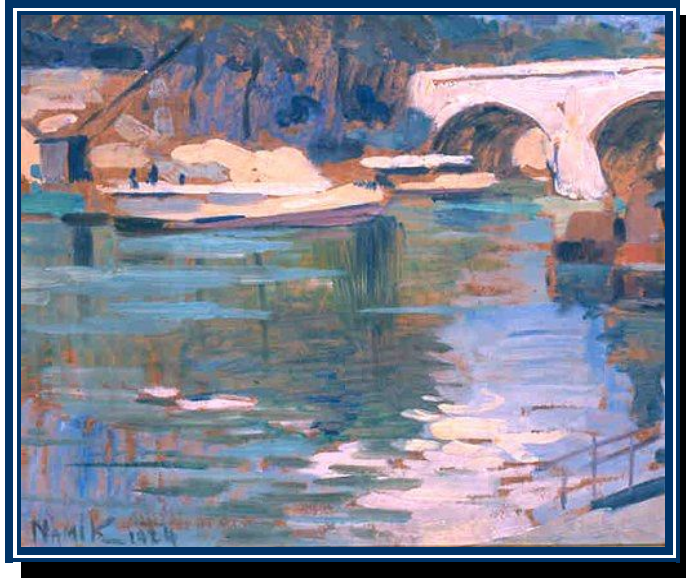
Feyhaman Duran, sanat yaşamı boyunca manzara, natürmort, iç mekân ve portre gibi resmin farklı konuları üzerinde çalışmış bir sanatçıdır.

Resim 1.16. Hüseyin Avni Lifij 14x18 cm Duralit üzerine yağlı boya

Çallı kuşağı olarak adlandırılan bu dönemin sanatçılarından Hüseyin Avni Lifij, Sanayi-i Nefise'de kısa süre eğitim aldıktan sonra Paris Güzel Sanatlar Okulu'na gönderildi. Gölgesi ufka düşen ağaçlar, servilikler, kızılımsı bir güneşin aydınlattığı gizemli manzaralar içli bir melankolinin ördüğü ıssız yollar iç dünyanın dışa vurulduğu karmaşık ilişkiler Lifij'in resimlerine içli bir şiirsellik katar.

Namık İsmail ise, Türk resim sanatında kişisel üslup ayrımlarının belirginlik kazanmasını sağlayan büyük ustalardan biridir. Temalara biçimsel yaklaşımı belli sınırları aşmayan bir deformasyon eğilimi yansıtır.

Resim 1.17: Namık İsmail, Duralit üzerine yağlı boya 30x36 cm, 1924

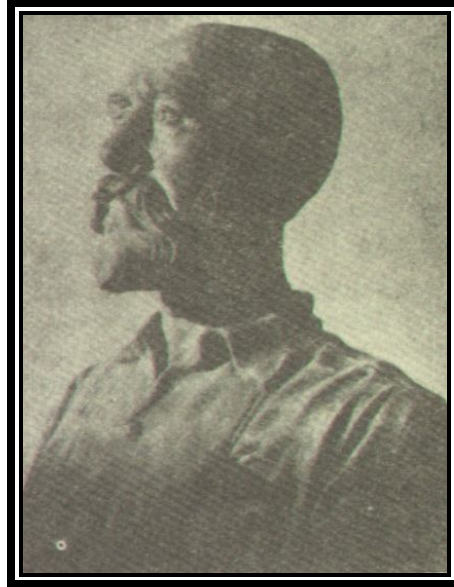
1.2. Heykel

➤ Sanayi-i Nefise'den Cumhuriyet'e heykel:

Osmanlı toplumu, Batı karşısında geri kalmışlığının nedenlerini ancak 19. yüzyıla gelindiğinde daha yeni yeni sorgulamaya başlar. Böylece 19. yüzyılda Osmanlı toplumunda tüm bu sorgulamaların da altını önemle çizdiği gibi, güçlenen Batının karşısında durabilmenin ancak Batının “fikri ve teknolojik donanımlarına sahip olabilmekle” mümkün olabileceği düşüncesinden hareketle, yaygın deyimle “Batılılaşma” adı verilen bir yenileşme hareketi söz konusu olur ve 1839’da Tanzimat’ın ilanı ile bu kapı resmen açılır.

Osmanlı’nın Batılılaşma döneminde kültür ve sanat alanındaki hizmetleriyle dikkati çeken Osman Hamdi Bey, İstanbul Arkeoloji Müzesini kurduktan sonra Sanayi-i Nefise Mektebinin de kuruculuğunu üstlenmiş, böylece kurulan yeni okulla birlikte Osmanlı’da heykel eğitime başlanmıştır. Sanayi-i Nefise Mektebinin programında, kurucuların toplumun heykelle karşı duyarlılığını dikkate almasından olsa gerek, Heykel Bölümü, Oymacılık Bölümü adıyla eğitime başlamıştır.

Sanayi-i Nefise Mektebinde heykel eğitime başlandığında, ermeni asıllı bir Osmanlı yurttaşı olan Osgan Efendi, heykel bölümünün ilk ve tek hocasıdır. Sanayi-i Nefise Mektebi’nin ilk öğrencilerinden olan ve hocası Osgan Efendi gibi akademik, doğacı bir anlayışı benimseyen İhsan Özsoy ise, ilk Türk heykeltıraşı olması bakımından oldukça önemli bir isimdir.

Resim 1.18: İhsan Özsoy, Osman Hamdi’nin büstü

Resim 1.19: Yervant Osgan, Kerime Sahur'un büstü

Şurası açıkça görülmektedir ki, Sanayi-i Nefise'den (1883) Cumhuriyet'e (1923) kadar geçen 40 yıllık sürede, gerek kentsel yapılanmada henüz heykele gereksinim duyulmaması, gerekse toplumda yaygın olarak oluşmamış sanat bilinci ve özellikle de heykele karşı söz konusu olan duyarsızlık bu alanda yetişecek sanatçıların sayılarını olduğu kadar, yetişmiş olanların da etkinliklerini çok sınırlamıştır.

➤ **Mimarî:**

Mimarlık alanında Lale Devri ve Kâğıthane düzenlemeleriyle başlayan batılılaşma 18. yüzyıl boyunca Saray ve Osmanlı yöneticilerinin binalarında özgün bir Osmanlı sentezi olarak ortaya çıkmış, kurumlaşma dönemi olan Tanzimat'ın hemen öncesinde ve sonrasında ise 19. yüzyıl seçmeciliğinin örnekleri Batı'dan ithal edilerek uygulanmıştır.

**Resim 1.20: Dolmabahçe Sarayı, Garabet Amira Balyan ve Nigoğos Balyan,
1843-1856, İstanbul**

18. yüzyıl, Osmanlı sanatına Batı etkilerinin girdiği, başka bir deyişle Batılılaşmanın başladığı dönemdir. Bu dönemde özellikle süslemede Barok, Rokoko gibi Batı kaynaklı üsluplar görülür. Ama bu üslupların Osmanlı sanatındaki uygulamasında geleneksel Türk motifleri ve yapı tiplerinden vazgeçilmemiştir.

19. yüzyılda Türk mimarların yerini Ermeni kalfalar almış ve Kirkor Balyan'la anıtsal mimari etkinliğe ulaşan aynı aileden mimarlar büyük yapı işlerinde görevlendirilmiştir.

Resim 1.22: Çırağan Sarayı, Sarkis Balyan, 1853, İstanbul

Resim 1.21: Büyük Mecidiye (Ortaköy) Cami, Nigoğos Balyan

Kentsel yaşam işlevlerinin çeşitliliği ve artışı oranında sivil yapıların önem kazandığı 19. yüzyıl Senekerim, Krikor, Garabet Amira, Sarkis, Nigoğos, Ohannes, Agop, Simon adlarını taşıyan ve çoğunluğu Balyan ailesinden gelen mimarların giderek saray baş mimarlığına kadar yükseldikleri bir çağ olarak görünmektedir. Yıldız Saray kompleksi içinde yer alan yapılar, Dolmabahçe Sarayı, Çırağan Sarayı, Dolmabahçe, Yıldız ve Ortaköy Camileri, Taşkılla, Gümüşsuyu Kışlası gibi 19. yüzyılın önemli yapıları bu mimarların faaliyet alanı içinde yer almaktadır.

Tanzimat ve sonrası dönemde hemen hemen imparatorluğun tüm yeni kurumlarının gerektirdiği işlemler ve yapılar, yabancıların tekelinde olduğundan, sonuçları da onların anlayışlarına bağlı kalmıştır. Ayrıntılı incelemeler III. Selim'den itibaren değişik kökenli birçok mimarın varlığını ortaya çıkarmakla birlikte bunlar içinde Gaspere Fossati, Alexandre Vallauray, Raimondo D'Aronco, Jachmund uygulama ve eğitim alanındaki önemli çalışmalarıyla üzerinde durulması gereken isimlerdir.

Resim 1.23: Alexandre Vallauray Deyun-u Umumiye Binası (Günümüzde İstanbul Erkek Lisesi)

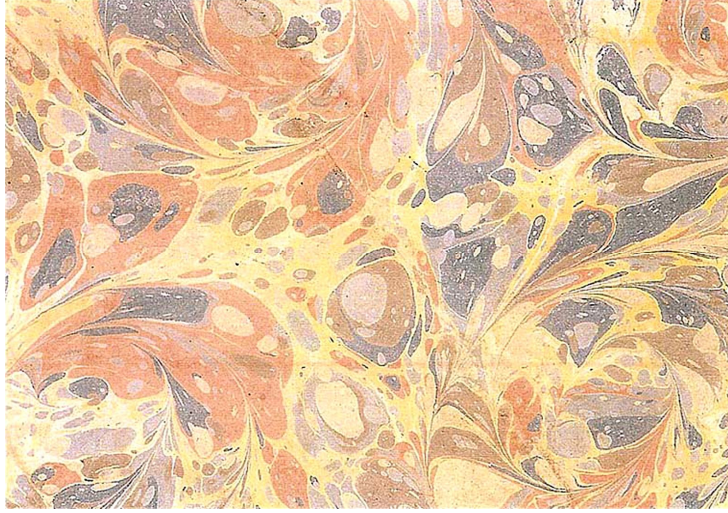
1.3. Geleneksel Süsleme Sanatları

Geleneksel süsleme sanatlarımız arasında ebru, tezhip, hat ve minyatür sayılabilir. Ebru sanatının ne zaman ve hangi ülkede ortaya çıktığı bilinmemekle birlikte bu sanatın doğu ülkelerine özgü bir süsleme sanatı olduğu kesindir. Bazı İran kaynaklarında ilk kez Hindistan'da ortaya çıktığı yazılıdır. Hindistan'dan İran'a, oradan da Osmanlılar'a geçmiştir. Gene bazı kaynaklara göre de ebru Türkistan'daki Buhara kentinde doğmuş ve İran yoluyla Osmanlılar'a geçmiştir. Batıda ebru "Türk Kâğıdı" diye adlandırılır.

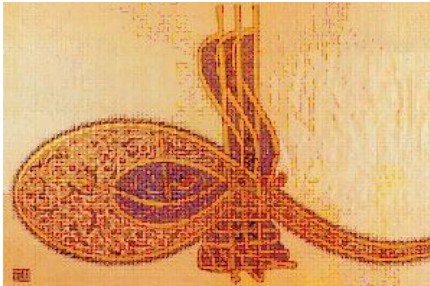

Resim 1.24: İbrahim Ethem Efendi

Resim 1.25: Şeyh Sadık Efendi

Ebru, 19. yüzyılda bu sanatı Buhara’da öğrenen ve bunu iki oğluna da öğreten Şeyh Sadık Efendi ile oğulları İbrahim Edhem ve Nafiz Efendilerle hayat bulmuş, Hattat Sami Efendi ve Hattat Aziz Efendi ile bu sanat 20. yüzyıla taşınmıştır.

Resim 1.27: Sultan Abdülmecid Tuğrası ve ‘Ashab-ı Kehf’ Rokoko tezhipli 37x60 cm

Tezhip ise, Doğuda olduğu kadar Batıda da uygulama alanı bulmuş bir sanattır. Özellikle ortaçağda Hıristiyanlığın kutsal metinlerini, dua kitaplarını süslemede yoğun biçimde kullanılmıştır. Ama zaman içerisinde kitaplarda da resim öne çıkmış, tezhip yalnızca başlıklardaki büyük harfleri süslemekle sınırlı kalmıştır. 18. yüzyılda Osmanlı tezhip sanatı gerilemeye yüz tutmuş, klasik motiflerin yerini kaba süslemeler almaya başlamıştır.

Osmanlı Sarayı ve çevresindeki Batı yaşam biçimine ve sanatına duyulan ilginin 18. yüzyılın sonlarına doğru giderek artmasıyla, her türlü sanat eserinin süslemeciliğinde olduğu gibi, tezhip sanatında da, “Türk Barok ve Rokokosu” adı verilen bir üslup yaygınlaşır. Bu üslupta, iri kıvrımlı yapraklar, güllerle dolu sepetler, kurdele ve fiyonkların yer aldığı ağır bir bezeme zevki hakimdir. Osmanlı dönemi Türk tezhibi, 19. yüzyıl sonlarına doğru, neo-klasik bir akımla son bulmuştur.

Türk hat sanatının kurucusu sayılan Şeyh Hamdullah'ın üslup ve anlayışı 17. yüzyıla kadar sürdü. Hafız Osman(1642-1698) Arap yazısına estetik bakımdan en olgun biçimini kazandırdı. Bu tarihten sonra yetişen hattatların hepsi Hafız Osman'ı izlemişlerdir. Türk hat sanatı 19. yüzyılda ve 20. yüzyıl başlarında da parlaklığını sürdürdü, ama 1928'de Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilince yaygın bir sanat olmaktan çıkıp yalnızca belirli eğitim kurumlarında öğretilen geleneksel bir sanat durumuna geldi.

Resim 1.28: Hacı Ârif Bey, Celî sülüs hattı 53x72,2 cm Sakıp Sabancı Müzesi

Türk minyatür sanatına baktığımızda, Mustafa Çelebi, Selimiyeli Reşid, Süleyman Çelebi ve Levnî 18. yüzyılın ünlü nakkaşlarıdır. Bunlardan Levnî, Türk minyatür sanatında bir dönüm noktasıdır. Levnî, geleneksel anlayışın dışına çıkmış ve kendine özgü bir biçim geliştirmiştir. 18. yüzyılın ikinci yarısında, Avrupa sanatının etkisiyle, minyatür giderek

---

önemini yitirmiştir. Bu dönemde resimlendirilen eserler, padişah portrelerinin yer aldığı albümler, kıyafetnameler ve şiir mecmualarını süsleyen manzara, çiçek resimleridir. Türk minyatür sanatının son örnekleri olan ve Batı sanatı etkilerinin kuvvetle gözlendiği bu eserler, 19. yüzyılda yerlerini tamamen Batılı anlamda manzara ve porte ressamlığına bırakmışlardır. Ama Batı'da olduğu gibi ülkemizde de geleneksel bir sanat olarak varlığını sürdürmektedir.

UYGULAMA FAALİYETİ

Aşağıdaki işlemleri tamamladığınızda Batılılaşma dönemine ait bir eseri incelemiş olacaksınız.

- İnternette resim ararken sanatçı ismiyle ve eser adıyla arama yapın.

Resim 1.29: Osman Hamdi, Kaplumbağa Terbiyecisi 1906 tuval üzerine yağlı boya 223x117 cm

Batılılaşma dönemine ait sanatçı olarak Osman Hamdi'yi ve O'nun 'Kaplumbağa Terbiyecisi' adlı eserini seçtik.

- Siz de Batılılaşma dönemine ait bir eser seçerek aşağıdaki örnekteki işlem basamaklarına göre eseri inceleyiniz. (Sanatçının dönemi ve kullandığı teknik hakkında kısa bilgi toplayınız)

➤ Kullanılacak araç gereçler

- İncelenecek döneme ait eserler,
- Dönemle ilgili yazılı, görsel bilgiler,
- DVD, VCD,
- İnternet, galeri, müze kaynakları,
- Kalem, kağıt.

1. Araştırma

Osman Hamdi (1842-1910) ressam ve arkeolog Ethem Paşa'nın oğludur. 1857'de hukuk öğrenimi için Paris'e gitti. Burada Paris Güzel Sanatlar Okulu'na da devam etti. Ressam Boulanger ve Gerome'un atölyelerinde çalıştı. Aile içinde aldığı eğitimle, Batı kültürüne yakınlık sağlamış olduğundan Paris'teki eğitime kısa zamanda uyum sağladı. Çok yönlü bir kişiliği vardı. Hukukçu, ressam, heykeltıraş, arkeolog ve müzecedir. Arkeoloji müzesinin 1881'de yeniden düzenlenerek açılmasında görev aldı. Bir eski yapıt yönetmeliği hazırlayarak eski yapıtların yurt dışına kaçırılmasını önleyecek girişimlere öncülük yaptı. Arkeolojik kazılara katıldı, Sayda kazısında İskender Lahiti olarak bilinen yapıtın müzeye kazandırılmasında etkin rol oynadı. 1883'te, hizmete açılmasını sağladığı Sanayi-i Nefise Mektebi'nin müdürlüğünü üstlendi.

Türkiye'de çağdaş kültürün oluşmasında etkin hizmetler olarak görülmesi gereken bu çabalar Osman Hamdi'nin sanatçı kişiliğini gölgelememiştir. Doğulu giysiler ve görkemli görünüşler altında çektiği kendi fotoğraflarından yararlanarak bunları büyük boyutlu kompozisyonlara aktardığı resimlerinde, özellikle hocası Gerome'un etkisinde kalmıştır. Yapıtları Türk özellikler taşır ve Doğu dekorunun bu türdeki hiçbir yapıtında Hamdi Bey'in yapıtları kadar belgeselci olunmamıştır. Osman Hamdi aynı zamanda güçlü bir portre ressamıdır. Bu portrelerinde kendi aile çevresinden kişileri, çoğunlukla eşini, çocuklarını, yeğenlerini model olarak seçmiştir. Manzara resimleri de yapmış olmasına rağmen, bunların sayısı figürlü resimler kadar değildir. Önemli yapıtları arasında 'Mimozalı Kadın', 'Silah Taciri', 'Feraceli Kadınlar', 'Kaplumbağa Terbiyecisi', kendisinin ve eşinin bazı portreleri sayılabilir.

➤ Kullanılacak araç gereçler :

Araştırmalarınız için İnternette, konunuzla ilgili her türlü yazılı ve görsel kaynaktan, üniversitelerin kütüphanelerinden, galerilerden ve müzelerden yararlanabilirsiniz.

2. Eserin Genel Tanımı

- **Sanatçının Adı** : Osman Hamdi
- **Eserin Adı** : Kablumbağa Terbiyecisi
- **Yapım Yılı** : 1906

3. Madde ve Teknik (eserin ebatları ve kullanılan malzeme, tekniği)

Tuval üzerine yağlı boya : 223 x 117 cm, Pera Müzesi, İstanbul

4. Konu (portre, figür, natürmort, peysaj, enteriyör, kompozisyon gibi...)

Figür

İnceleme yaparken;

Eseri, sanatçının diğer eserleriyle karşılaştırıp hepsinde bulunan ortak özellikleri kavrayınız.

5. Figürlerin (elemanların) durumu (resim içinde bulunan manzara motifleri, insan ve hayvan figürlerinin durumu vb.)

Resim bir iç mekânda resmedilmiştir. Ön planda dönemin özelliğini yansıtan giysiler giymiş sakallı bir erkek figürü var. İslam mimarisine özgü bir yapı içinde hat alınlıklı, derin ölçülü bir pencere var. Pencerenin iki yanındaki duvar çinilerle örülmüş. Adamın önünde durduğu pencereden odaya yoğun bir ışık huzmesi giriyor. Yerde beş kaplumbağa var, onlar da pencerenin önüne dağılmış, adamın ayaklarına doğru yönelmişler. Erkek figürü de bakışını ve duruşunu ayağının dibindeki kaplumbağalara yöneltmiş, hatta aralarında bir iletişim kurulmuş, sanki birazdan kaplumbağalar adam ne derse yapacaklar, öyle de olacak. Çünkü resimdeki kavuklu kişi bir kaplumbağa eğitimci (hayvan terbiyecisi). Kavuklu, boynunda asılı maşası, sırtında keşkül-ü fukarası (Fukara Keşkülünün Hikayesi; Osmanlı kadıları, belirlenen bir zamanda halkın içine karışır ve dilencilik yaparlarmış. Bu iş için de keşkül denilen kaplardan yararlanırlarmış. Bu şekilde halkın durumunu görür, sıkıntılarını da anırlarmış. Gayet doyurucu ve insanı tok tutan tatlının bu kaplarda fakir fukaraya dağıtılması da, adının bu şekilde anılmasına neden olmuştur.) olan terbiyecinin eğitim aracı müzik, onu da sol elinde arkada tuttuğu üfleli çalgı 'ney' ile sağlayacak. Kaplumbağalar Lale Devri'nde Sadabad eğlencelerinde sırtlarında taşıdıkları mum ile aydınlatmayı sağladıkları. Döşemede kaplumbağaların yemesi için marul yaprakları da görülüyor. Büyük ihtimalle, terbiyeciyi üflediğinde yiyeceğe şartlandırılmış kaplumbağalar o yöne gidiyor, bu arada sırtlarında taşıdıkları mum ile geçtikleri yeri aydınlatıyorlarmış. Sadabad eğlenceleri akşam saatlerinde ve lale bahçelerinde yapılıyor, şairler şiirler okuyorlarken kaplumbağalar hem aydınlatmayı, hem de mum ışığı ile romantizmi sağlıyorlarmış.

- Sanatçının diğer sanatçılar grubu içindeki yerini öğreniniz. (Bunu yaparken; sanatçının yetiştiği zaman, çevre, toplumun üzerindeki etkisini düşününüz.)

6. Form ve inşaa (kompozisyon tipleri açık ve kapalı, simetrik ve asimetrik, üçgen, dörtgen, daire, diyagonal, resmin kuruluşunda bulunan kompozisyon elemanlarının durumu; denge, hareket ve ritim, çizgi, renk, ışık, gölge, açık ve koyu leke, biçim, armoni, doku, mekân gibi.)

Kompozisyon türü; kapalı kompozisyon olarak düşünölmekle beraber kaplumbağalardan birinin tam olarak resmin içinde yer almadığını görüyoruz. Pencere ve figür resmin ortasında diğere elemanlarla birlikte üçgen alan içinde resmedilmiş. Ressam resme sol yandan ve göz hizasından bakmış. Pencerenin açısı ile derinlik (espas) duygusu belirtilmiş, pencerenin ovalliğı; kaplumbağaların, kavuğun, sırttaki keşkül-ü fukaranın ve çinilerin yuvarlaklığı ile döşemedeki kesişen karo çizgiler, adamın elindeki ney, yere dikey inen boynundaki maşaa konumları ve yönleri ile birbirlerini dengelemekte ve resimdeki ritmi oluşturmaktadır.

Pencereden gelen doğal ışık, konunun odak noktası olan kaplumbağaları ve adamı bütün ayrıntılarıyla aydınlatmış ve resme ulvi bir özellik kazandırmıştır.

Yere eğilmiş durumdaki figürün sağ tarafı, çinili yan duvarlar ve hat alınlıklı oval pencere, gölgede kalmış olmasına rağmen biçimler belirgindir.

Resimde kullanılan objeler kendi doğal görünömleri ve renkleriyle resmedilmiş, hiçbir sadeleştirme, abartma bulunmamaktadır. Belgeleyici nitelikte ayrıntılı çalışmıştır.

Pencerenin yoğun ışığına karşın, iç duvarların gölgesi açık-koyu dengesini sağlamış.

Resimde ışığın sıcak tonları, kahveler, bejler ve kırmızı yoğunluktadır. Gölgede kalan çini mavisi ve tuğla rengi koyu ara tonlarda kullanılmıştır.

İç mekândaki mimari ögeler ile seçilen diğere elemanlar biçimsel bir uyum halindedir.

- Öğrendiklerinizin ışığında, siz de incelediğiniz eseri kendi gözünüzle görüp yorumlayınız ve yargılayınız.
- Aynı işlemi arkadaşlarınızla birlikte tartışarak uygulayınız.

7. Öz/İçerik (resmin düşünce yönünden değeri, esas anlatılmak istenen içerik)

Zoru başarmak her zaman mümkün olabilir mi? (Bu resim, Osman Hamdi Bey'in mesai arkadaşlarına yönelik acımasız, ümitsiz bir hicvi olarak da yorumlanmıştır.)

- Bu konuda başka sanatçıların incelemelerini, sanat dergilerindeki eleştirilenlerin yorumlarını, sanat analizi yapan belgeselleri inceleyiniz, ilgilendiğiniz eserleri bu tekniklerle ayrıntılı inceleyiniz. Böylece deneyim kazanacak pratik davranacaksınız.

UYGULAMALI TEST

Siz de çağdaş Türk sanatında Batılılaşma dönemine ait bir eser seçerek önerilen işlem basamaklarına göre eseri inceleyiniz.

Aşağıdaki işlemleri tamamladığınızda seçtiğiniz sanat eserini incelemiş olacaksınız.

1. Bu konuda araştırma yapınız

Kullanılacak araç gereçler:

- İncelenecek döneme ait eserler,
- Dönemle ilgili yazılı, görsel bilgiler,
- DVD, VCD,
- İnternet, galeri, müze kaynakları,
- Kalem, kâğıt.

Araştırmalarınız için İnternette, konunuzla ilgili her türlü yazılı ve görsel kaynaktan, üniversitelerin sanat tarihi bölümlerinden, galerilerden ve müzelerden yararlanabilirsiniz.

2. Seçtiğiniz eserin genel tanımını yapınız.(Sanatçının adı, eserin adı, yapım yılı, bulunduğu yer varsa yazınız.)

3. Seçtiğiniz eserin madde ve tekniğini belirtiniz.(Eserin yapıldığı yüzey, kullanılan teknik ve ebatlar örnek; tuval üzerine yağlı boya 45x55 cm)

İnceleme yaparken;

Eseri, sanatçının diğer eserleriyle karşılaştırıp hepsinde bulunan ortak özellikleri kavrayınız.

4. Seçtiğiniz eserin konusunu belirtin. (portre, figür, natürmort, peyzaj, enteriyör, kompozisyon vb.)

5. Seçtiğiniz eserdeki figürlerin durumunu açıklayın.(resim içinde bulunan manzara motifleri, insan ve hayvan figürlerinin durumlarının yorumlanması) (Ne görüyorsunuz? tanımlayınız, insanlar, kadınlar, erkekler, küçük kız portresi, eğlence, evler nehir, kuşlar vs.)

Sanatçının diğer sanatçılar grubu içindeki yerini öğreniniz.

(Bunu yaparken sanatçının yetiştiği zaman, çevre, toplumun üzerindeki etkisini düşününüz.)

6. Seçtiğiniz eserde form ve inşayı inceleyerek açıklayınız. (kompozisyon tipleri; açık-kapalı, simetrik-asimetrik, üçgen, dörtgen, daire, diyagonal vb. resmin kuruluşunda bulunan kompozisyon elemanlarının durumu; denge, hareket (ritim), çizgi, renk, ışık-gölge, açık-koyu, leke, biçim, armoni, doku, mekân vb.)

---

6. Öğrendiklerinizin ışığında, siz de incelediğiniz eseri kendi gözünüzle görüp, yorumlayınız ve yargılayınız.

Aynı işlemi arkadaşlarımızla birlikte tartışarak uygulayınız.

7. Seçtiğiniz eserde verilmek istenen özü yazınız (Resmin düşünce yönünden değeri, esas anlatılmak isteneni “içerik-yargı-sonuç” yazınız.).

Bu konuda başka sanatçıların incelemelerini, sanat dergilerindeki eleştirmenlerin yorumlarını, sanat analizi yapan belgeselleri inceleyiniz, ilgilendiğiniz eserleri bu tekniklerle ayrıntılı inceleyiniz. Böylece deneyim kazanacak pratik davranacaksınız.

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız beceriler için **Evet**, kazanamadığınız beceriler için **Hayır** kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.	Dönem/akım ve sanatçı hakkında araştırma yaptınız mı veya veri topladınız mı ?		
2.	Bilgilerinizi gözden geçirdiniz mi?		
3.	Sanat eseri araştırması yaptınız mı?		
4.	Sanatçının adını, eserin adını, yapım yılını araştırdınız mı?		
5.	Madde ve teknik yönünden incelendiniz mi?		
6.	Konu yönünden incelediniz mi?		
7.	Figürlerin durumu yönünden incelediniz mi?		
8.	Form ve inşa yönünden incelediniz mi?		
9.	Öz yönünden incelediniz mi?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “**Hayır**” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınızı “**Evet**” ise “Ölçme ve Değerlendirme”ye geçiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. ( ) Osmanlı minyatür sanatının en önemli özelliği gerçekçiliği ve belgeleyiciliğidir.
2. ( ) Türkiye’de Batılı anlamda resim sanatının başlatıcıları, büyük bir bölümü askeri okul çıkışlı olmayan ressamlardır.
3. ( ) Türk izlenimcilerin öncüsü sayılan Halil Paşa, ışık ve renk çözümlmelerine özgün bir ayırım kazandırmıştır.
4. ( ) Osman Hamdi Bey resmin konu sorununa, Şeker Ahmet Paşa özellikle kompozisyona önem verirken, Süleyman Seyyid ışık ve renk gibi plastik unsurları ön plana çıkartır.
5. ( ) Şeker Ahmet Paşa’nın resimlerinde insanlara ve olaylara odaklı bir yaklaşım söz konusudur.
6. ( ) 1882’de kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi’nin müdürlüğüne Şeker Ahmet Paşa getirilmiştir.
7. ( ) Osman Hamdi kendi perspektifinden, içinden çıktığı kültürü tüm gerçekliğiyle ifade etmiştir.
8. ( ) Ermeni asıllı bir Osmanlı yurttaşı olan Osgan Efendi, heykel bölümünün ilk ve tek hocasıdır.
9. ( ) 9. yüzyılda Türk mimarların yerini Ermeni kalfalar almış ve Krikor Balyan’la anıtsal mimari etkinliğe ulaşan aynı aileden mimarlar büyük yapı işlerinde görevlendirilmiştir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Bu faaliyette verilecek bilgiler doğrultusunda Cumhuriyet dönemi Türk sanatının özelliklerini ve sanatçılarını inceleyerek döneme ait sanat eserlerini belgesel ve biçimsel açıdan doğru olarak inceleyebileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Cumhuriyet dönemine ait bir sanat eserini ve sanatçısını seçerek inceleyebilirsiniz. Sanat eserleri ile ilgili örnekleri arkadaşlarımızla tartışabilirsiniz.

2. CUMHURİYET DÖNEMİ VE SONRASI ÇAĞDAŞ TÜRK SANATI

2.1. Resim

1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından başta Atatürk olmak üzere diğer devlet adamlarının en çok üzerinde durdukları konulardan biri Türkiye Cumhuriyeti'ni bilim, teknik ve sanat alanlarında çağdaş devletlerin seviyesine ulaştırmak olmuş ve bu hedef doğrultusunda büyük çaba sarf edilmiştir. Özellikle Cumhuriyet' in ilk yıllarında bu alanlarda yetişmiş kişilerin bulunmaması dikkate alınarak yurt dışına yetenekli gençler gönderilerek yetiştirmeleri sağlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra 1924 yılında yurt dışına gönderilenler arasında beş ressam bulunması güzel sanatlara verilen önemin bir göstergesidir. Bu uygulama diğer yıllarda da devam etmiş, yalnız resim sanatçılarına değil güzel sanatların başka kollarında yetenekli gençlere de yurt dışında eğitim olanağı sağlanmıştır.

Cumhuriyet dönemi resim çalışmalarına bakacak olursak Cumhuriyetin ilanından önce kurulmaya başlayan resim birliklerinin Cumhuriyet döneminde de kurulmaya devam ettiğini görürüz.

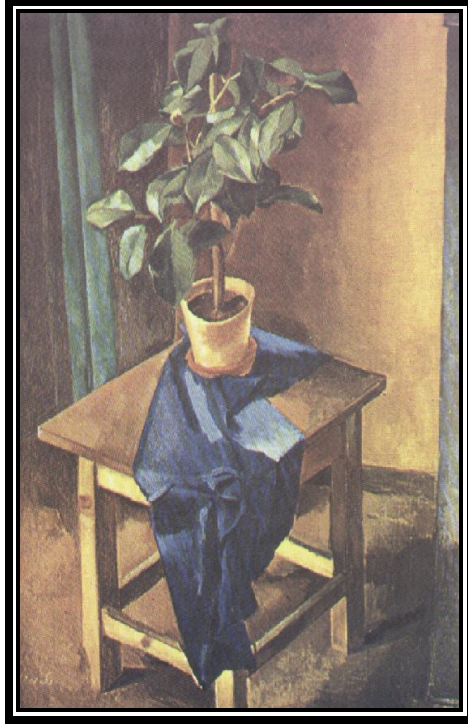
2.1.1. Müstakiller

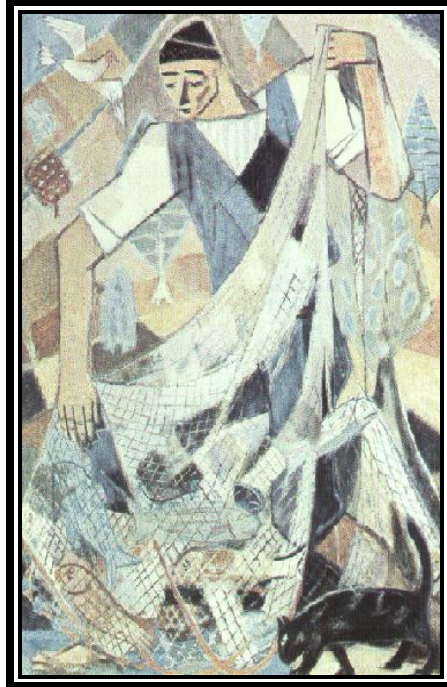
Resim 2.1: Ali Avni Çelebi Muradiye Camisi 56x67 cm

Müstakil ressamalar birliği hareketi Türkiye’de çağdaş Türk sanatının devrimci diye niteleyebileceğimiz büyük adımların atıldığı döneme yani 1920’li yıllara rastlar. Tam tarihiyle söyleyecek olursak, Müstakil Ressamlar Birliği 1929 yılında kurulmuştur. Ancak bu hareketin tohumları 1923 yılında atılmıştır. Öncülüğünü ve kuruculuğunu Zeki Kocamemi (1901-1959) ve Ali Çelebi (1904-1993)’nin yaptığı grup, izlenimcilerin aksine, renkten çok çizgisel kuruluş üzerinde durmuşlar, özellikle de Alman anlatımcı ve kuruluşçu resminden esinlenmişlerdir.

Geleneksel Galatasaray sergileriyle isimlerini duyuran derneğın ressamaları arasında Refik Epikman, Hamit Görele, Nurullah Berk, Şeref Akdik, Hale Asaf, Mahmut Cuda, Cevat Dereli (1900-1989), Ali Avni Çelebi, Muhittin Sebati, Edip Hakkı Köseoğlu ve Turgut Zaim bulunmaktadır.

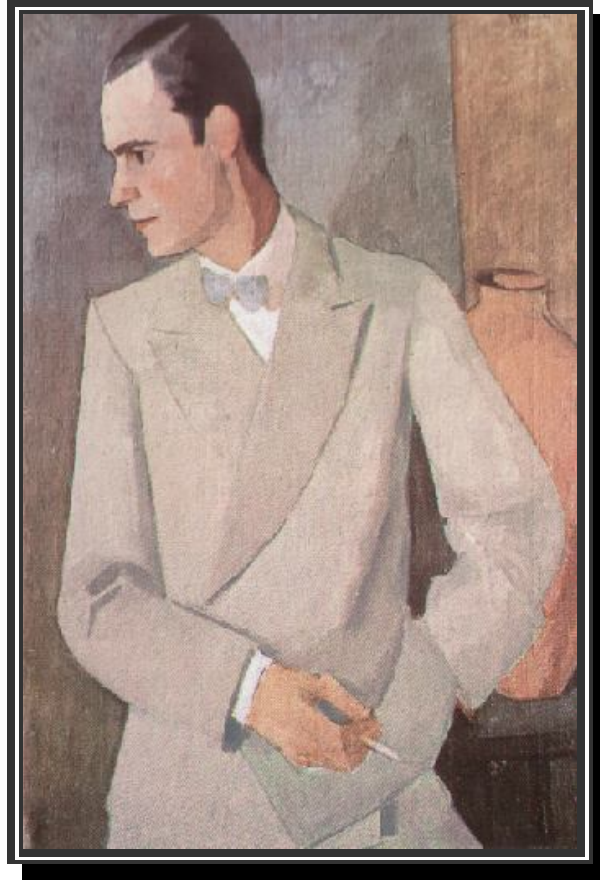
Resim 2.2: Zeki Kocamemi, Natürmort

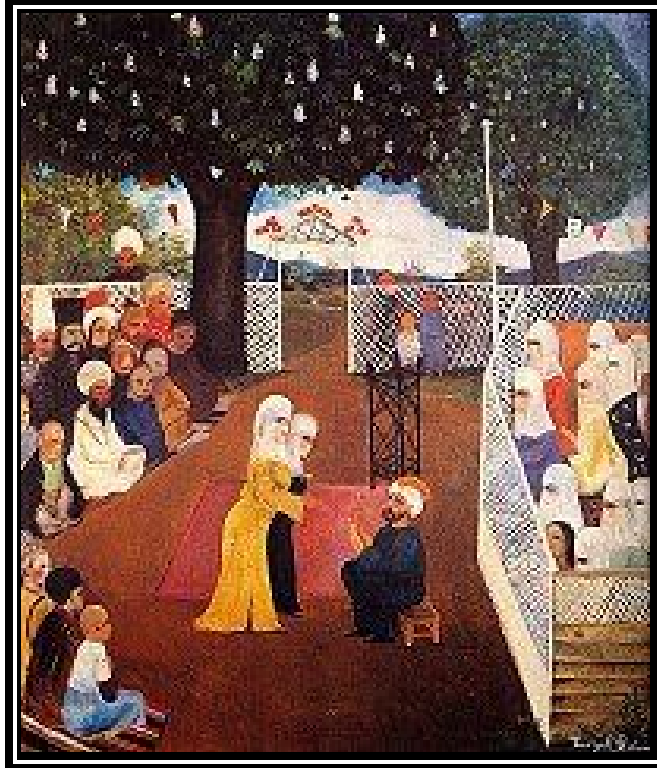
Resim 2.3: Cevat Dereli, Balık Tutan Adam, Tuval/ Yağlı boya, 89x115 cm İstanbul Resim ve Heykel Müzesi

Müstakiller, Cumhuriyet döneminin ilk sanatçı topluluğudur. Bunun yanı sıra sanatçının ekonomik özgürlüğünü de savunan ilk sanat birliğidir. Müstakiller Ressamlar Birliği'nin en çarpıcı tarafı ressamların ortak özelliklerinin yok denecek kadar az olmasıdır. Hemen hemen hepsi değişik akımların etkisi altında çalışmışlardır. Bu ressamlarımızın hemen hepsinin renkçi kaygılardan çok resimlerinde, desen sağlamlığına ve çizgiye önem verdiklerini ilk bakışta fark edebiliyoruz. Müstakillerin renkten çok desene önem vermelerinin sebebi, o dönemde ressamlarımızı etkisi altında bırakan akımların ortak özelliğinin de renkten çok desen ve çizgiyi temel alan akımlar olmasından kaynaklanmaktadır.

Hale Asaf, Matisse'in ilkelerini benimseyerek kullanmış olan bir sanatçımızdır. Matisse ışık-gölge geriliminin yarattığı etkiyi kontrast renkleri kullanarak yaratmayı başarmıştır. Hale Asaf da renklerin kontrast kullanımını, biçimlerin ayrıntıya girilmeden verilmesini, az renk kullanımını bu tablosunda da uygulamıştır.

Resim 2.4: Hale Asaf İsmail Hakkı Oygur'ın Portresi

Resim 2.5: Turgut Zaim, Orta Oyunu tuval üzerine yağlıboya, 100x84,5 cm

Turgut Zaim, belgeci bir kesinlik, sıcak bir içtenlik ve duyarlılığını yitirmeyen bir süreklilik ve tutarlılıkla Anadolu köylü ve göçer yaşamından sahneleri, resminde büyük bir başarı ile uygulamıştır. Eski orta oyunu gibi tarihsel seyirlik türü konulara ilgi duyuyor ve sanatında Türk minyatür resminin, geometrik kompozisyon ve şematik figür esprisinden hareketi tercih ediyordu. Turgut Zaim, üslup karakteriyle geleneksel biçim iradesine bağlılığı yeğlemiş ve buna nitelikçe çağdaş bir anlam da verebilmiştir.

Türk resim sanatının Cumhuriyet dönemiyle birlikte açılan yeni ve özgün atılımları içinde, köy temalarına yönelik figür üslubuyla Turgut Zaim'in yaratmayı başardığı ulusal ve yerel atmosfer, hala aşılamamış bir değer sistemi gibidir.

2.1.2. D Grubu:

Beş ressam ve bir heykeltıraş tarafından 1893'te kurulan "D" grubu, Türkiye'deki sanat kuruluşlarının dördüncüsü olduğundan, alfabenin dördüncü harfini isim olarak seçmiştir. 1933-47 arasında on beş grup sergisi açan topluluk Nurullah Berk, Abidin Dino, Zeki Faik İzer, Elif Naci, Cemal Tollu gibi kuruculara, sonradan Bedri Rahmi Eyüboğlu, Halil Dikmen, Eşref Üren, Hakkı Anlı, Sabri Berkel gibi başka sanatçıların katılımıyla genişlemiştir.

Resim 2.6: Elif Naci, Saklanan Çocuk 54x73 cm tuval üzerine yağlı boya

“D” grubu ressamlarının amacı, Batıdaki sanat gelişmelerini daha yakından izlemek yeniliklere uyum sağlamak, aynı zamanda da kişilik değeri ağır basan çalışmalara yönelmektir. “D” grubunun etkili olduğu dönem, Güzel Sanatlar Akademisinde reform çalışmalarının yoğunlaştığı yılları kapsar. Grupla birlikte, sanatın amacı ve işlevi konusunda Türk basınında eleştiri ve tartışma yazıları çoğalır, fikir ve kültür adamları, bu tartışmaya doğrudan katılmaya başlarlar.

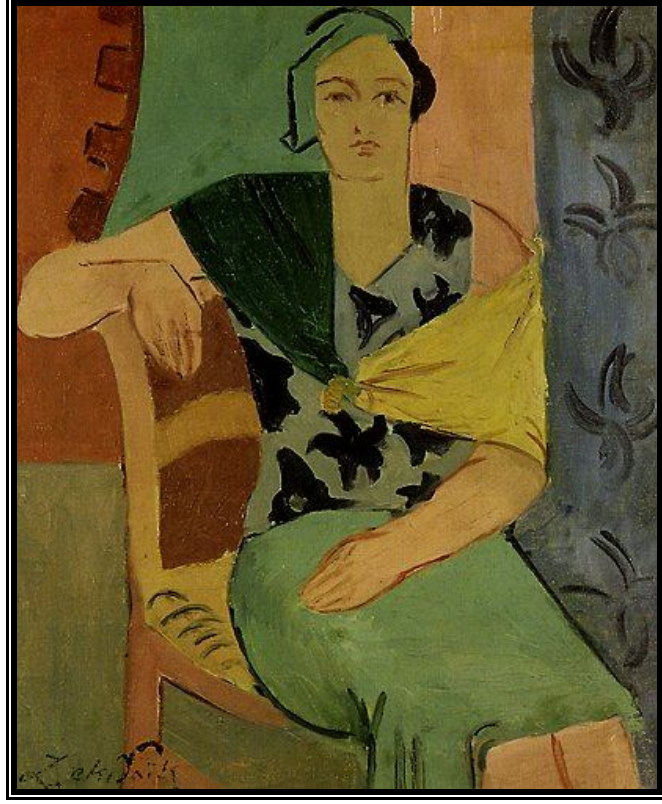

“D” grubunun kurucularından sanatçı Elif Naci'nin oda içi resimlerinden biri olan “Saklanan Çocuk” adlı resim odanın içinde saklanan bir kız çocuğunu konu alıyor. Neden saklandığı çok belli olmayan kız belki oyun oynuyor, belki de işlediği bir suçtan dolayı saklanmış olabilir. Çocuğun saklandığı kapının açıldığı mekân resimde bir derinlik yaratıyor.

Resim 2.7: Nurullah Berk

Nurullah Berk, ressamlığının yanı sıra yazar ve düşünür kimliğiyle de Çağdaş Türk Sanatı'nda etkin bir rol oynamıştır. Doğu ve Batı ikilemi içinde bunalan bir sanat ortamında geometrik-figüratif bir anlayışı geleneksel tasvir sanatlarımızdan yola çıkarak özgün bir temel üzerinde yorumlayan Nurullah Berk, 1920-1924 yılları arasında Sanayi-i Nefise'de Hikmet Onat ve İbrahim Çallı atölyelerinde sanat öğrenimi gördü. Berk, Batı'nın tekniğine, Doğu'nun estetiğine yönelerek üslubu ile Türk resminin kimliğinin oluşmasında önemli bir rol oynadı.

Resim 2.8: Zeki Faik İzer Oturan Kadın 69x49 tuval üzerine yağlı boya

1950’li yıllar ile birlikte, Türk resminde, savaş sonrasında batıda yaygınlaşan soyut sanata yönelik bir ilgi biçimlenmektedir. Zeki Faik İzer de, bir süre sonra soyut anlatım biçimlerine yönelecektir. Sanat akımlarını izleyerek resim yapmıyor, kendi yapısına uygun olanı veriyordu. 1950’li yıllarda figür soyutlamasına dayanan eserler üreten İzer, 60’larla birlikte lirik tarzda soyutlamaya dayanan non-figüratif bir anlayışa yönelmiştir.

Bu resimler, çizgi ve leke değerinin ön plana çıktığı hareketli, dinamik fırça vuruşlarıyla tanımlanan renkçi çalışmalardır. İzer, resmin her türlü teknik ve malzeme olanaklarından yararlanmayı ve araştırmayı seven bir sanatçıdır. Fresk ve duvar halısı üzerine de çalışmalar yapmıştır.

Bedri Rahmi Eyüboğlu (1911-1975) non-figüratif resim yerine figürleri aşırı deformasyona uğramış biçimlerle resimlerini şekillendirmiştir. Etkilenmekten korkmadan insandan çok şeyler almasını bilmiş, beğendiği bir motifi alıp kullanma özgürlüğünü kendinde bulmuş ve bu etkileşimler sonunda aldığı motifleri kendine özgü üslubu içinde özümseyerek kendine mal etmiştir.

Yaşayan Türk halk kültürünün önemini ve değerini ilk kavrayan sanatçılarımızdan birisi olarak geleneksel Türk el sanatlarımızdan seçtiği motifleri, Anadolu nakışları, dokuma,

kilim ve yazma motiflerini özgün bir üslupla kaynaştırarak çağdaş resimsel tekniklerle yorumlamıştır.

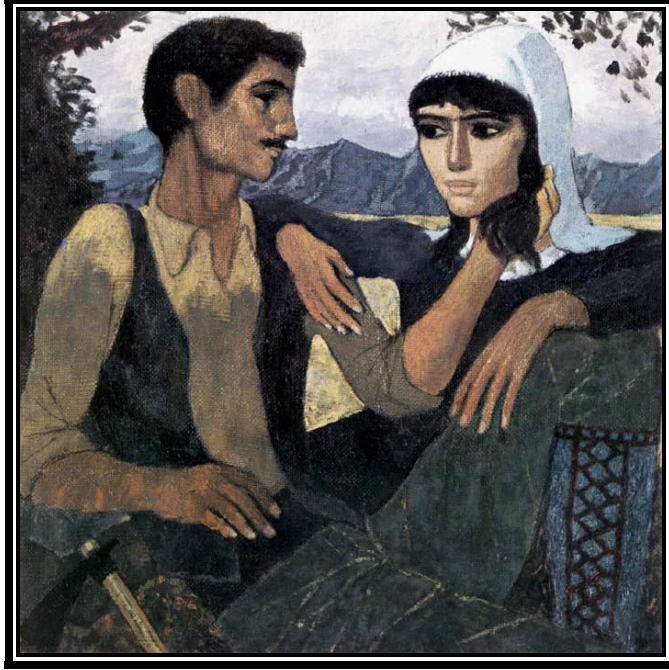
Resim 2.9: Bedri Rahmi Eyüboğlu

2.1.3.Yeniler (Liman Ressamları) Grubu

1940'da akademinin yüksek resim bölümünün faaliyete geçmesiyle bir grup ressam, toplum yaşamına ağırlık veren yeni bir topluluk çevresinde birleştiler. Bu topluluğun adı "Yeniler" ya da "Liman Ressamları" grubudur.

Grubun amacı, toplumla ilişkisi zayıflamış olan sanatı, toplumsal yaşamdan aldığı konulara ağırlık vermek suretiyle, insan ve çevre temeli üzerinde geliştirmektir. Nuri İyem başta olmak üzere Ferruh Başağa, Selim Turan, Turgut Atalay, Agop Arad, Avni Arbaş, Mümtaz Yener, Fethi Karakaş ve Haşmet Akal'dan oluşan grup, kendisinden önceki "D" grubunun sanat tutumuna karşı çıkarak İstanbul limanını ve orada çalışanları, gerçekçi bir gözlemin ışığı altında inceleyerek tablolarına aktarmışlardır. Kendilerini, içinde yaşadıkları toplumun bir parçası olarak gören bu ressamlar, klasik ve alışılmış konuların dışına çıkmaya ve toplumla diyalog kurmaya çalışmışlar, sanatımıza toplumsal gerçekçi bir görüşü egemen kılmak istemişlerdir. 1959'da kurulan "Yeni Dal" grubu, "Yeniler'in bir devamıdır.

Resim 2.10: Nuri İyem, Köylü Sevgililer 50x50 cm, tuval üzerine yağlı boya

Resim 2.11: Agop Arad, Peyzaj, mukavva üzerine yağlı boya 38x46 cm

Avni Arbaş (1919-2003) hayatla ilişkilerinde ve genel yaklaşımında ayrıntılarla değil daha fazla özle ilgileniyor. Doğaya, hayata bakınca da ayrıntıları değil resmini yapmak istediği nesneyi görüyor. Buna “seçmecî” bir bakış da diyebiliriz. Bu bakış seçileni

çevresinden yalıtıyor, çevresiyle olan ilişkisini kopartıyor. Bir anlamda sanatçı doğanın gerçekliğini bozuyor.

Bu bakışın tuval üzerindeki ifadesinin ise, arka planın giderek figürden arınarak renge dönüşmesi ve tuvalin yüzeyselleşmesi, ayrıntıların feda edilmesi ve ana figürün tuvalin ortasına yerleştirilerek çarpıcı biçimde öne çıkması biçiminde olduğu görülüyor. Avni Arbaş'ın bunca yol aldıktan sonra resimlerinde, renk ve biçim olarak ortaya çıkan, çarpıcı yalınlıkta pür bir resme ulaştığını söyleyebiliriz. Bir bakıma onun sanatı arınmış bir sanattır.

Resim 2.12: Avni Arbaş

Resim 2. 13: Avni Arbaş

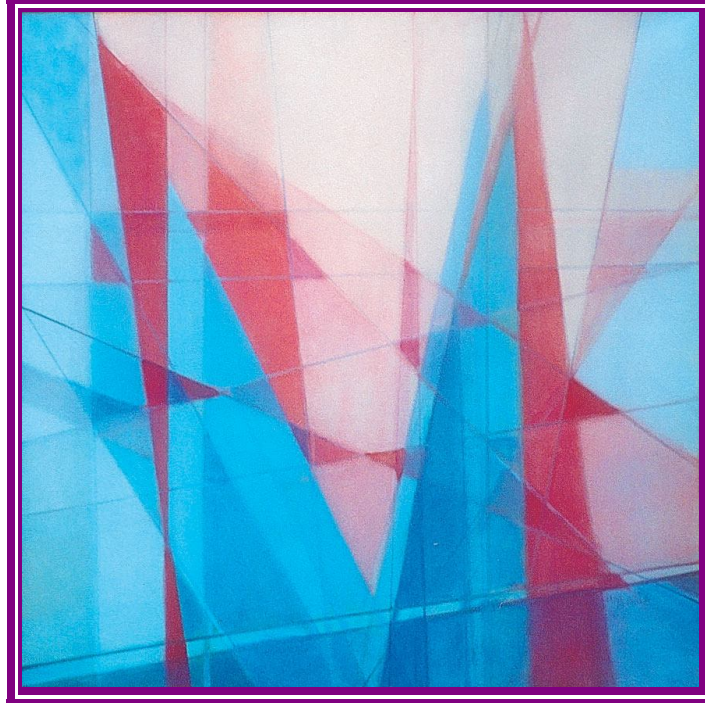
Batıdaki sanatsal gelişime koşut olarak sanata gönül veren ve farklı bir boyut getiren sanatçı Selim Turan, Türkiye’de soyut resmin öncüleri arasındadır. Sürekli kendini yenileyen arayışlar içinde olan sanatçı Batı kültürü ile Anadolu geleneksel kültürünü ustalıkla kaynaştırmayı bilmiştir.

Resim 2.14: Selim Turan

Ferruh Başağa, genellikle her resim için tek bir renk seçen sanatçı, ince duru bir duyarlılıkla kurguladığı üçgen formların sivri uçları birbiri ardından ve birbiri içinden gelişerek yükselmekte ve ön planda daha koyu ve belirgin olan biçimler, arka planlarda giderek saydamlaşmakta yeni bir espas derinliği etkisi yaratmaktadır. Sınırsızlık, süreklilik izlenimi vererek gizemli bir atmosfer oluşturmaktadır. Sanki yer çekiminden kurtulmuş bir dünyada geometrik formlar üzerindeki gizli ışığa dönüşmekte, bu ışıklı çizgiler uyum içinde toplanıp dağılarak varlıklarını sürdürmektedir.

Resim 2.15: Ferruh Başağa

2.1.4.1940 Sonrası Gelişmeler

1940'lı yıllar Türkiye'de toplumsal ve kültürel alanda yeni bir dönemin başlangıcıdır. Sanayi ve ticaret burjuvazisinin oluşması, çok partili siyasal yaşama geçiş, yabancı sermayenin ekonomik yaşama katkısı, bu dönemde gerçekleşmiştir.

Aynı dönem, sanatta çok seçenekli ve araştırmaya ağırlık verici gelişmelerin de yaşandığı bir dönemdir. Resimde gruplaşmalar giderek azalmaya, kişisel çıkışlar önem kazanmaya başlar. Bir yanda yöresel eğilimlerin güçlendiğini gösteren ve 1930'lu yıllarda devletin destekleyici çabaları doğrultusunda ilk örneklerine tanık olduğumuz doğa ve insan gerçekliğine yönelik çalışmalar ön plana geçerken, bir yanda da soyut resmin uzantıları gündeme gelmeye başlar.

Orhan Peker, Turan Erol, Nedim Günsür, Adnan Çoker, Adnan Turani, Leyla Gamsız bu dönemin ressamaları arasında sayılabilir. 1940 ve sonrasında Türk resminde gözlemlenen bir başka gelişmesi, başta Paris olmak üzere sanat merkezlerine uzun süreli yerleşmelerin başlamasıdır.

Resim 2.16: Turan Erol, İsimsiz tuval üzerine yağlı boya, 70x100 cm

2.1.5. Günümüz Türk Resim Sanatı

Günümüz Türk resmindeki eğilimler çok ve çeşitlidir. Sanat piyasasının oluşmaya başladığını gösteren ilk belirtiler, özel galerilerin devreye girmesi, sanat eğitim kurumlarının genişlemesi, özel kuruluşların destekleyici katkıları, sanatçı sayısındaki artışı olumlu yönden etkilerken üretimin de çoğalmasına yol açmıştır.

Türkiye’de 1950’ler sonrası resim sanatına yansıyan eğilimlerini şu gruplar altında toplayabiliriz:

İzlenimci ya da klasik-izlenimci anlayışta, eski hocaların açmış oldukları yolu sürdürenler ve böylece geleneği tabanı, yeni arayışlara tercih edenler.

- 1930 kuşağının ve onu izleyenlerin, renk karşısında biçime öncelik veren tutumlarına genellikle bağlı kalanlar, bu tutumu zaman zaman daha ileri düzeylerde değerlendirenler,

- Yöreselci ve toplumsal gerçekçi sanat anlayışına bağlı kalanlar, sanat-toplum ilişkisini bu yönde canlı tutmaya çalışanlar,
- Doğa gerçekliğinden hareket ederek, bu gerçekliği fantezi kalıplarına uyduranlar, resimle düşünce arasında organik bağıntı arayanlar,
- Anlatımcı ressamlar ya da dışavurumcular,
- Soyutçular,
- Safyürek (naif) ressamlar ve resminde safyürek öğelere yer verenler,
- Resim, heykel ve seramik türleri arasında geçiş arayanlar, kavramsalcılar, sanatta yeni teknolojiyi kullananlar, Batıdaki en yeni sanat akım ve eğilimlerini yakından izleyenler.

Eğilimler ise, sanatçı sayısındaki artışa paralel olarak çeşitlenmiştir. Klasik ve izlenimci anlayıştan, doğa gerçekliğine dayalı soyutlayıcı eğilimlere, salt soyut çıkışlara, anlatımcılığa, kavramsalcılığa varıncaya kadar değişik yönelişler, günümüz Türk resminin dinamik yapısında etken olmaktadır.

2.1.5.1. Soyut Sanata Yöneliş

Soyut sanat, resim ve heykelde, yapıtın doğada rastlanan gerçek varlıkları betimlememesi anlayışı olarak tanımlanabilir. Bu tür bir anlayışla yaratılan yapıt sanat dışı gerçekliklere gönderme yapmamakta, dolayısıyla da yapıtın içerdiği betiler gerçek varlıklar olarak ‘tanınabilir’ nitelikte bulunmamaktadır. (Metin Sözen, Uğur Tanyeli, Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü)

1950’li yıllara gelinceye dek 1910’lardan itibaren bir yandan izlenimci anlayışa bağlı çalışmalar sürdürülürken, diğer yandan 1930’lardan başlayarak şematik kübizm örnekleri verilmiştir.

➤ **Kaligrafiden hareket edenler:**

Kaligrafi, harfler arasındaki boşlukları belli estetik ve tasarım kurallarına göre düzenleyerek kâğıt ya da ideografik benzeri malzeme üstüne kalem ya da fırçayla güzel ve zarif yazı yazma sanatı olarak tanımlanabilir. (Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi)

Kaligrafik özelliklerden esinlenerek ürünler veren bazı sanatçılar; Abidin Elderoğlu, M. Şevket Arman, Şemsi Arel’dir. Soyut sanat uğraşlarında eski yazının kaligrafik özelliklerinden esinlenerek yeni arayışların ürünleri verilmeye başlanmıştır.

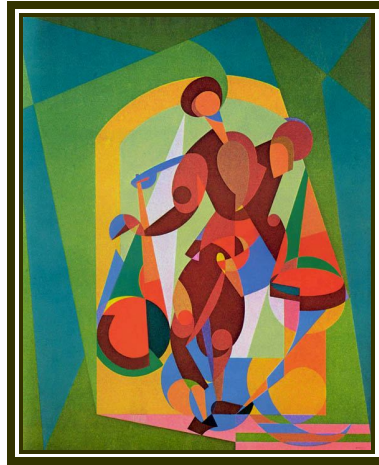

Resim 2.17: Abidin Elderoğlu 'Sonbahar' 1964

Resim sanatının soyutluğunu sağlamak amacıyla m¼ziđin, seslerin işlevlerine g¼re uygulanmasına koşut olarak renk, biçim, açık-koyu ve yarım-koyuluk gibi plastik ¼gelerin etkinliklerine dayatılmış bir anlayışı benimsediğini belirten Elderoğlu T¼rkiye'de, 1950'li yıllarda belirgin bir ¼izgi oluşturmaya başlayan soyutçu eğilimin, 1960'lı yıllardaki temsilcileri arasında yer alır. Resimlerinde kaligrafik değerleri, belirli bir plastisiteye g¼re d¼zenler, ¼izgi ile renk arasındaki oluşumları, s¼reçsel bir etkinlik d¼zeyinde işleyerek geliştirir.

➤ **Geometrik non-fig¼ratif:**

Bu grupta yer alan sanatçılar; Sabri Berkel, Veysel Er¼st¼n, Cemal Bing¼l, Ferruh Başağa, İsmail Altınok, Abdurrahman ¼ztoprak, Adnan ¼oker, ¼zdemir Altan, N¼zhet Kutluğ, Altan G¼rman, Adem Genç, Halil Akdeniz, Mehmet Mahir, Bubi, Zekai Ormancı, Pesent Doğan, Tanju Demirci, H.Avni Topçu, Devabil Kara, Yıldız ¼iftçi'dir.

Resim 2.18: Sabri Berkel

Geometrik bir üslup içinde kararlı çizgilerle Türk resim tarihinde modernleşmenin öncülerinden olan Sabri Berkel'in (1907-1994) ismi soyut sanatla özdeşleşmiştir. Doğaya bağlı kalmadan gördüklerinin yerine kendi görüşünün resmini yapmıştır.

Geometrik soyut yapıtlarında olduğu gibi lekeci çalışmalarında da kurgulama anlayışı ön plana çıkar. Çizgisel öğeli katı geometrik kompozisyonlarının yanı sıra daha serbest görünümlü lekesel ve yüzeysel çalışmalarda yapmıştır. Bu tür resimlerinde de önceden belirlenmiş kompozisyon düzenine bağlı kalma duygusu renkten önce gelmiştir. Sabri Berkel tüm soyut çalışmalarında tesadüflere ve anlık fırça vuruşları yerine akılcı bir düzenleme ile oluşturulan yaratmalara her zaman daha fazla değer vermiştir.

➤ **Lirik non-figüratif:**

Lirik soyutlama, 1970'lerden bu yana gelişen bir sanat akımıdır. Soyut ekspresyonizmin son halkası sayılabilir.

Bu grupta yer alan bazı sanatçılar; Zeki Faik İzer, Selim Turan, Hasan Kavruk, Mustafa Tömekçe, Nejat Melih Devrim, Lütfü Günay, Adnan Turani, Orhan Tamer, Burhan Doğançay, Sühendan H. Fırat, Erdal Alantar, Ediz Tezel, Güngör Tanel, Asım İşler, Gökhan Anlağan, Bilal Erdoğan, Gören Bulut, Hasan Pekmezci, İsmet Çavuşoğlu, Fevzi Tüfekçi, Salih Turan, Lütfü Cülcül, Bahattin Odabaşı, Orhan Benli, Mehmet Gün, İrfan Okan ve Bahar Kocaman'dır.

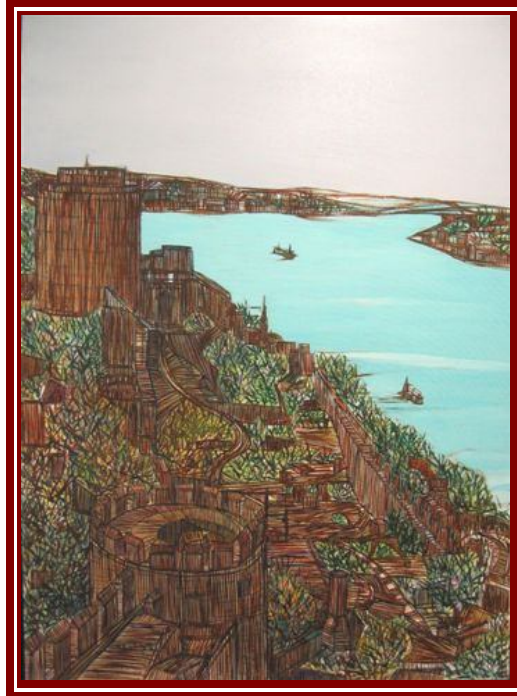

Resim 2.19: Burhan Doğançay, Fısıldayan Duvar, 1985 40x90 cm, tuval üzerine akrilik

➤ **Doğadan soyutlama yapanlar:**

Bu grupta yer alan bazı sanatçılar;

Hamit Görele, İlhami Demirci, Ercüment Kalmık, Hasan Akın, Selahattin H. Taran, Tayfur Sanlıman, Gencay Kasapçı, Ünsal Toker, Devrim Erbil, Erol Eti, Ayten Yetiş Doğu, Ahmet Özol, M. Zahit Büyükişleyen, Veysel Günay, Hatice Odabaşı, Mahmut Celayir ve Yusuf Taktak'tır.

Resim 2.20: Devrim Erbil

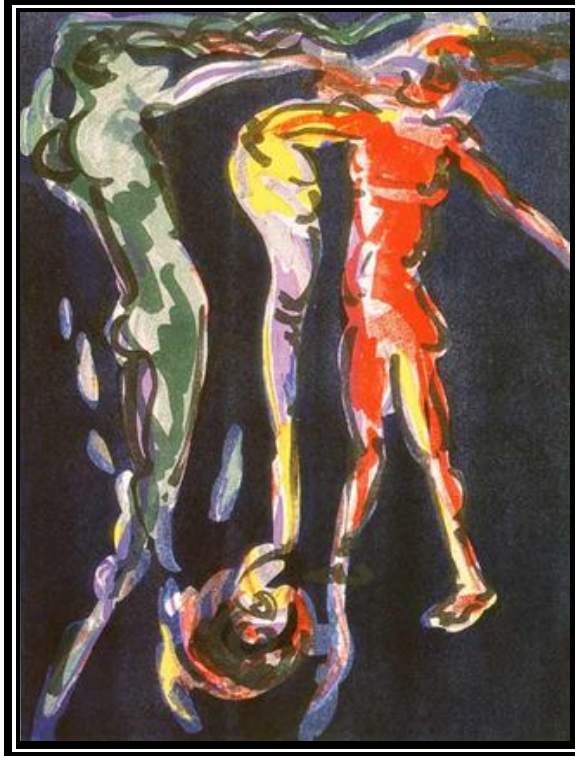

Resim 2.21: Gencay Kasapçı, Ağaç (1995) 60x80 cm

➤ **Figüratif soyutlama:**

Bu grupta yer alan bazı sanatçılar; Maide Arel, Hakkı Anlı, Salih Urallı, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Abidin Dino, Ömer Kaleşi, Ömer Uluç, Dinçer Erimez, Tomur Atagök, Mustafa Ata, İbrahim Örs, Seyit Bozdoğan, Figen Aydıntaşbaş, Fatma Tülin Öztürk, Ahmet Müderrisoğlu, Habib Aydoğdu, İbrahim Çiftçioğlu, Kemal Önsoy ve Mustafa Yıldırım'dır.

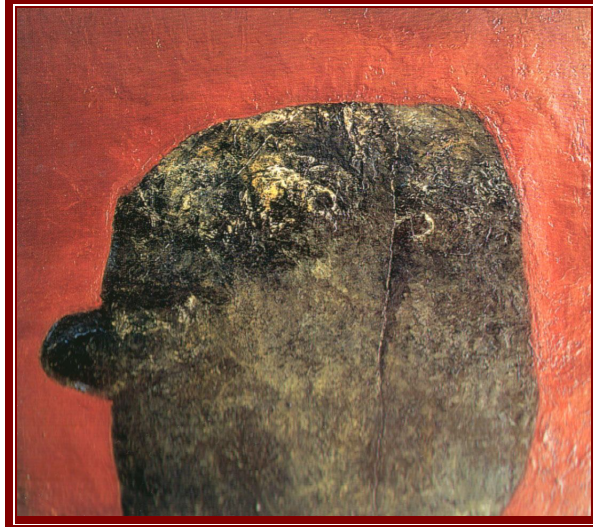

Resim 2.22: Mustafa Ata, Denemeler I, 1995

➤ **Akatünvel grubu:**

Akatünvel sanat grubu 1967 yılında Tangül Akakıncı (1946) ile psikiyatri bilim dalında profesör, psikopatolojik sanat laboratuvarı yöneticisi ve “Creative Art Therapy” uzmanı olarak sanat yolu ile tedavi uygulayan bilim adamı ve ressam Süleyman Velioğlu (1932) kurmuştur.

Bu grupta yer alan bazı sanatçılar; Tangül Akakıncı, Süleyman Velioğlu, Tamer Akakıncı, Nafi Çil, Güven Zeybek, Ulu Sungu ve Aynur Okay’dır.

Resim 2.23: Süleyman Velioglu, Baş, 1994, 60x65 cm

Resim 2.24. Tangül Akakıncı, Kompozisyon 1996, tuval / yağlı boya 50x60 cm

➤ **Figüratif resim:**

Günümüz Türk resminde insan figürüne ağırlık veren üslup etkileri soyut resmin en geçerli olduğu 1950'li yıllarda bile varlığını sürdürmeye devam etmiş, bir dönem soyut resme yönelmiş olan bazı sanatçılar bile 1960'dan sonra yeniden figüratif çalışmalara dönmüşlerdir. Çağdaş Türk resmi batılı temellere dayanmakla beraber zaman zaman ulusal veya yöresel eğilimlerin ilgi odağı olduğu çalışmalara da yer vermiştir.

2.1.5.2. Toplumcu Gerçekçiler

Toplumsal gerçekçilik, toplumsal yaşamdan sahneleri ve olayları doğalcı bir yaklaşımla işleyen anlatım türüdür. Türkiye’de 1940’larda etkinlik gösteren “Yeniler Grubu” sanatçıları bu tür resimler yapmışlardır.

Bu grupta yer alan bazı sanatçılar; Mehmet Yüçetürk, Edip Hakkı Köseoğlu, Nuri İyem, Mümtaz Yener, Neşet Günal, Hüseyin Bilişik, Nedim Günsur, Zeki Kıral, Salih Zeki, İsmail Avcı, Neşe Erdok, Nedret Sekban ve Alev Ermiş Mavitan’dır.

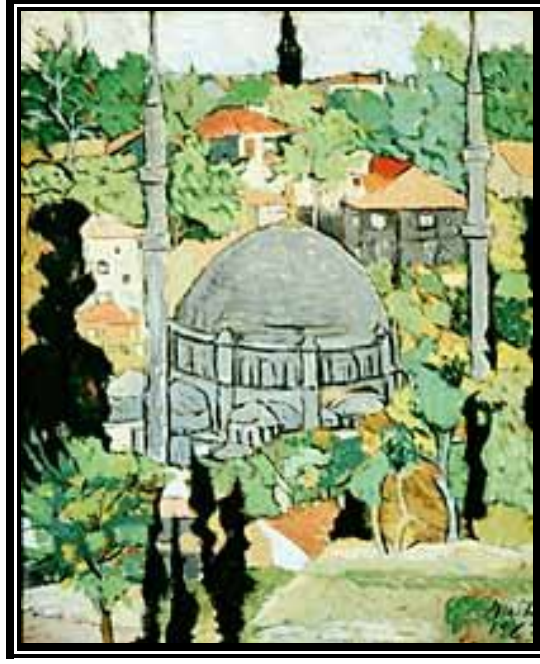

Resim 2.25: Neşe Erdok, Bekleyiş, 1999

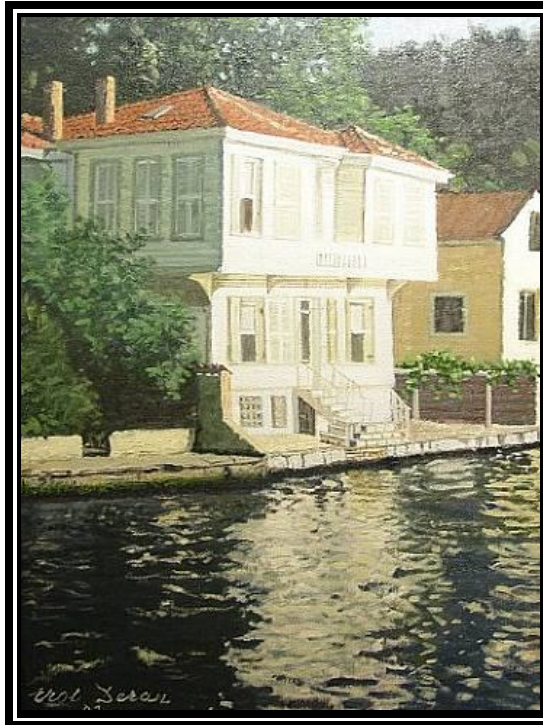
➤ Gerçekçi doğa yorumları:

Bu grupta yer alan bazı sanatçılar; Zehra Say, Şükriye Dikmen, Adnan Varınca Naile Akıncı, Şeref Bigalı, Cemil Eren, Kainat Barkan Pajonk, Muammer Öner, İbrahim Bozkuş, Oya Kınıklı, Fahrettin Baykal ve Aysu Koçak’tır.

Resim 2.26: Naile Akıncı Eyüp, 1961, tuval/yağlı boya, 55x46 cm

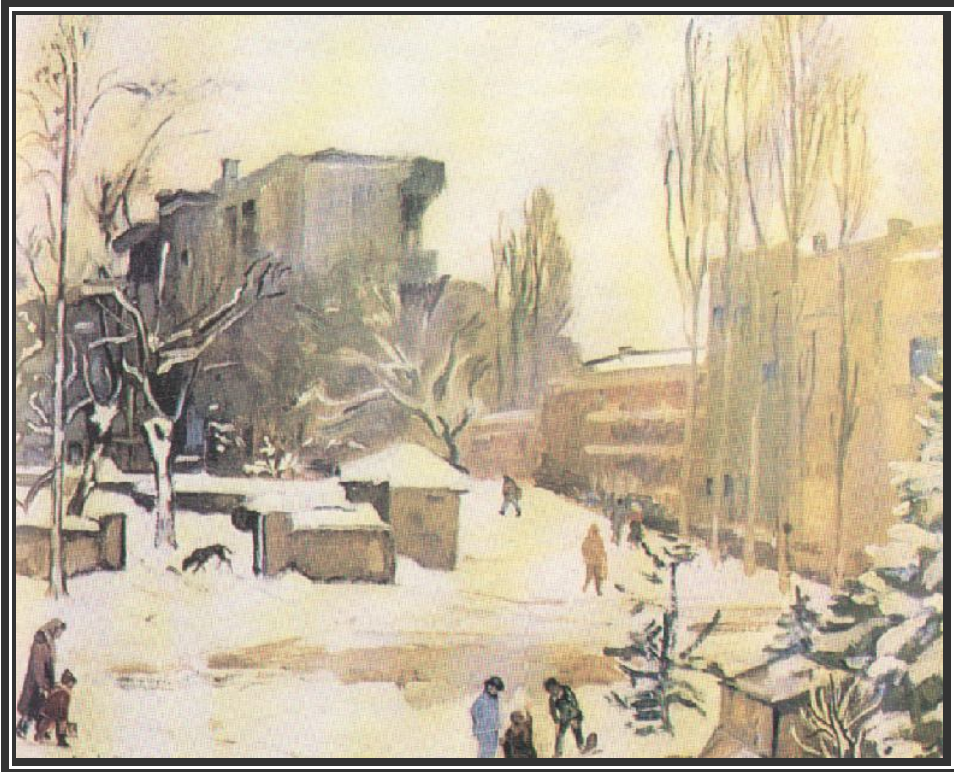

Resim 2.27: Erol Deran, Kanlıca, 2002, tuval/yağlı boya, 61x46 cm

2.1.5.3.İzlenimciler

İzlenimcilik, empresyonizm olarak da bilinir. İzlenimciler cisimleri gördükleri gibi betimlemekle birlikte kesin dış çizgiler kullanmayarak biçim özgürlüğüne ulaşmışlardır. Işık önemli bir öge olarak kullanılmış, koyu tonlardan kaçınılarak ışığı en iyi yansıtan parlak ve açık renkler yeğlenmiştir. Su ve kar, yansıtıcı niteliklerinden ötürü en sevilen temalardır. (Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi)

Bu grupta yer alan bazı sanatçılar; Eşref Üren, İbrahim Safi, Adil Doğançay, Şefik Bursalı, Sami Lim, Naim Uludoğan, Fikret Kolverdi, Yaşar Yeniceli, Ülkü Uludoğan ve Vural Yıldırım'dır.

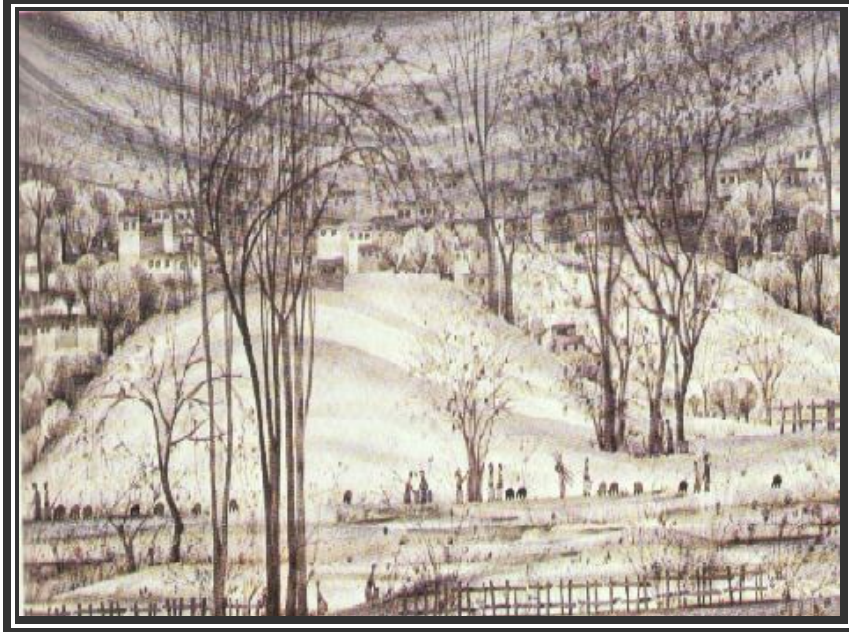

Resim 2.28: Şefik Bursalı, Ankara'da Kış, tuval/yağlı boya, 49x59 cm

➤ Sulu boya resim:

Bu grupta yer alan bazı sanatçılar; Şinasi Barutçu, Cafer BATER, Ruzin Gerçin, Mustafa Pilevneli, Yılmaz Sülükçü, Işıl Özışık, Deniz Karakaya, Recep Adakçılar, Birim Bozok, Mehmet İleri ve Ömer Muz'dur.

Resim 2.29: Ruzin Gerçin, Manzara, sulu boya, 31x40 cm

Resim 2.30: Fikret Mualla, Sokak, 1903-1967 kâğıt üzerine guaj

2.1.5.4.Dışavurumcular

Dışavurumculuk, ekspresyonizm ya da anlatımcılık olarak da bilinir. Sanatçılar dışavurumcu olmak koşuluyla farklı anlatım dilleri geliştirmişlerdir. Örneğin, Almanya’da Die Brücke (köprü) sanatçıları figüratif bir dil benimsemişler; öte yandan, Der Blaue Reiter sanatçıları soyut anlatımı yeğlemişlerdir.

Figüratif anlatımda amaç gerçek yaşamın karmaşık ve acı dolu duygularını yansıtmak, soyut anlatımda da mutlak özü ve yaşamın şiirselliğini yansıtacak yeni biçimler bulmaktır.

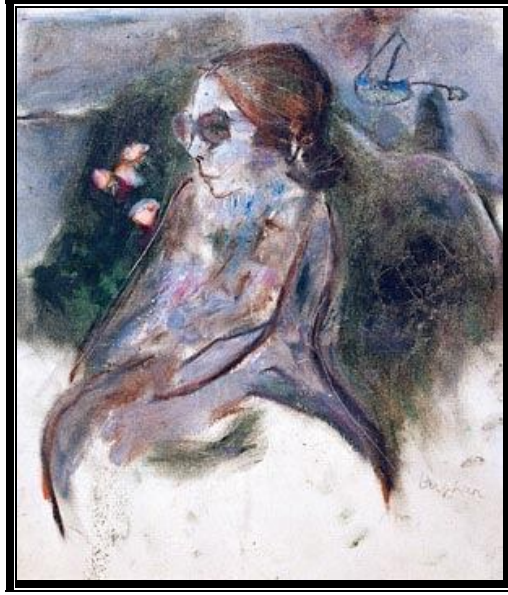
Bu grupta yer alan bazı sanatçılar; Fikret Mualla, Cavit Atmaca, Fikri Cantürk, Tülay Tura Börteçene, Mustafa Ayaz, Metin Talayman, Nevhiz Tanyeli, Oktay Anılanmert, Mehmet Özet, Ali Candaş, Aka Gündüz Temur, Zafer Gençaydın, Ali İsmail Türemen, Veli Sapaz, Cihat Aral, Jale N. Erzen, Mehmet Güler, Mahir Güven ve Salih Keleş’tir.

2.1.5.5.Gerçeküstücüler

Gerçeküstücülük, sürrealizm olarak da bilinir. Bu grupta yer alan bazı sanatçılar; Tiraje Dikmen, Şadan Bezeyiş, Nuri Abaç, Erol Akyavaş, Mehmet Güler, Burhan Uygur, Muammer Durmuş, Ergin İnan, Muzaffer Akyol, Hanefi Yeter, Serap Demirağ, Kemal İskender, Erol Bulut, Ali Kotan’dır.

Resim 2.31: Şadan Bezeyiş, tuval/yağlı boya

Resim 2.32: Burhan Uygur, Topuzlu Kadın, 140x180 cm

2.1.5.6. Fotogerçekçiler

Amerika'da 1960 yıllarının sonunda ortaya çıkan fotogerçekçilik (hiperrealizm / aşırı gerçeklilik) ruhsal olguların dışı aktarıldığı bir yöntem sayılabilir.

Fotogerçekçiliği benimseyen bir sanatçı olarak Nur Koçak, fotoğraftan yararlanarak resim yapmakta ya da fotoğrafı doğrudan tuval üzerine aktararak açık, temiz ve belirgin görüntüler elde etmektedir.

Resim 2.33: Nur Koçak "Pınar ve Ben, II", 1979, kâğıt üz. kurşun kalem, 100x70 cm

Resim 2.34: Nur Koçak, Otoportre (Ben, II), 1984, tuv. üz. akrilik, 195x114 cm

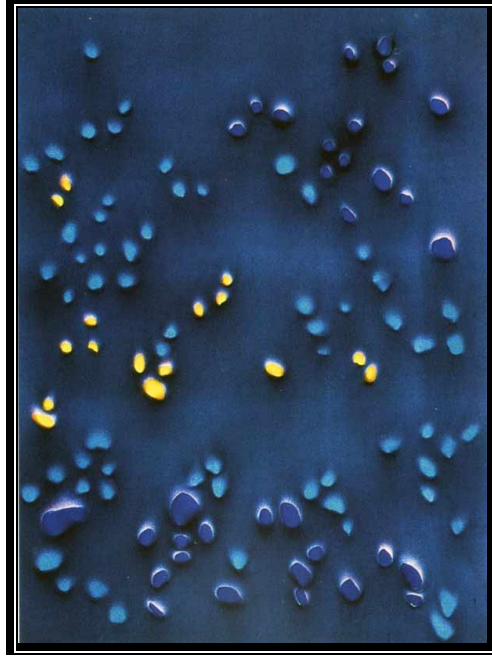
2.1.5.7. Minimalistler

Minimalizm, modern sanat ve müzikte, kökeni 1960'lara giden, sadelik ve nesnelliği ön plana çıkaran bir akımdır. ABC sanatı, minimal sanat gibi tabirlerle de anılır.

Soyut dışavurumculuğun biçime ve duyguya verdiği aşırı öneme karşı bir tepki olarak, nesnenin nesne olma özelliğine dikkat çekmek ve ifade, tarihsel, sembolik anlamlarını minimuma indirmek amacıyla hareket eden minimalist sanatçılar, nesnelere ve nesnelliğe olan bu ilgi nedeniyle genellikle heykel üzerinde yoğunlaşmışlardır. Süreç sanatı, arazi sanatı, performans sanatı ve enstalasyon sanatı minimalizmden etkilenecek şekilde ortaya çıkmıştır.

Bu grupta yer alan bazı sanatçılar; Tülin Onat, Server Demirtaş ve Mürteza Fidan'dır.

Resim 2.35: Tülin Onat, Taşlar, 1997

Resim 2.36: Tülin Onat, Kabaralar, 1997

2.1.5.8. Kavramsal Sanat Yapanlar

Kavramsal sanat terimi, 1960'larda artık kendilerini alışlageldik sanat eseri biçiminde göstermeyen sanat eserleri için kullanılmaya başlanmıştır. Fikir sanatı olarak da geçer. Kavramsal sanatçılar, bir resim veya heykel yapmak üzere yola koyulup bu amaca yönelik fikirler üretmek yerine geleneksel gereçlerin ve biçimlerin ötesinde düşünüp fikirlerini uygun malzemeler ile ifade etme amacı güderler. Klasik anlamda resim veya heykel tarzı nesnelere, ticarî mal olmaya elverişli olduklarından sanatsal yaratı ve beğenin dışında tutulur.

Kavramsal sanatta öncelik kavramda olduğundan ve metin (anlatı) ile de yakından bağlantılı olduğundan, bu sanat üretim şekli kendini her biçim ve malzemede gösterebilir. Bazı kavramsal sanat eserleri atık, buluntu nesnelere, karalamalar, yazılı ifadeler veya kılavuzlardan oluştuğu gibi fotoğraf, film ve video da kullanılan gereçler arasındadır. Temel olarak 1960 ve 70'lere ait bir akım olmasına rağmen hala etkisi büyüktür.

Bu grupta yer alan bazı sanatçılar; İpek Aksüğür Düben, Şükrü Aysan, Hüsamettin Koçan, Gülsün Karamustafa, Canan Beykel, Bünyamin Özgültekin, Bedri Baykam, İsmet Doğan ve Tayfun Erdoğmuş'tur.

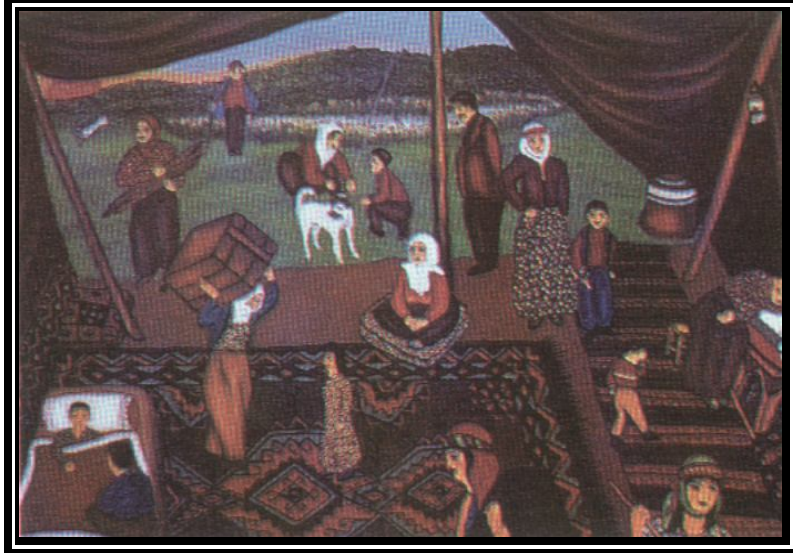
Resim 2.37: Hüsamettin Koçan

2.1.5.9. Naifler

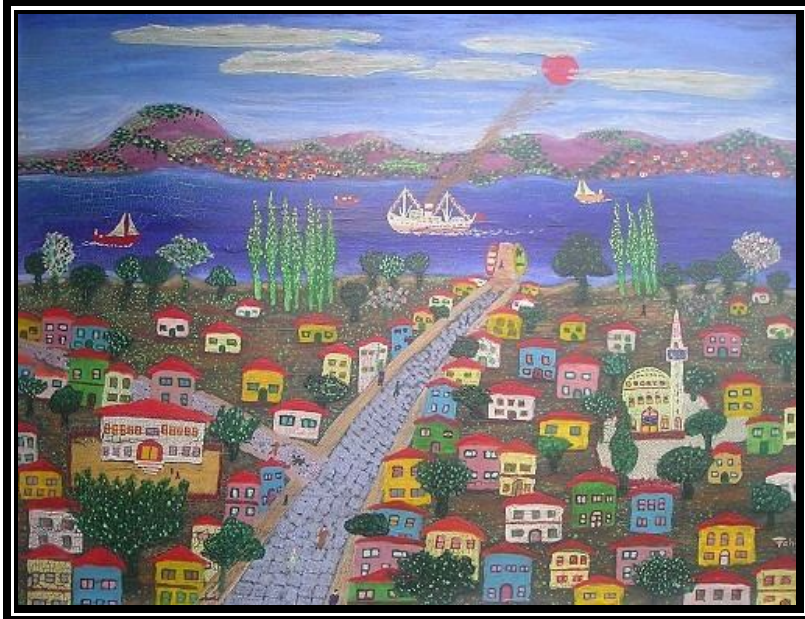
Naif resim, saf bir içtenliğin süsleyici öğelerle bütünleştiği örnekleriyle hasta ve çocuk resimlerinden temelde ayrılmaktadır.

Modern resim araştırmaları, naif resim olgusuyla fazla ilgileniyor değildir; fakat cesaretle renk kullanabilen, gerçek ya da hayali süs öğelerini bazen fantastik boyutlarda resim düzenine mal etmesini bilen naiflere rağbet eden çok sayıda koleksiyoncu da vardır. Resim sanatının herhangi bir eğitim sorunuyla ilişkisinin bulunmadığı koşullarda, bağımsız özellikleriyle naif sanatçılar, önemli bir ilgi kaynağı oluşturabiliyorlar.

Bu grupta yer alan bazı sanatçılar; İhsan Cemal Karaburçak, Cihat Burak, Fahir Aksoy, İbrahim Balaban, Hüseyin Yüce, Oya Katoğlu, Hikmet Karaburçak, Berna Türemen, Nadide Akdeniz ve Ayşe Özel'dir.

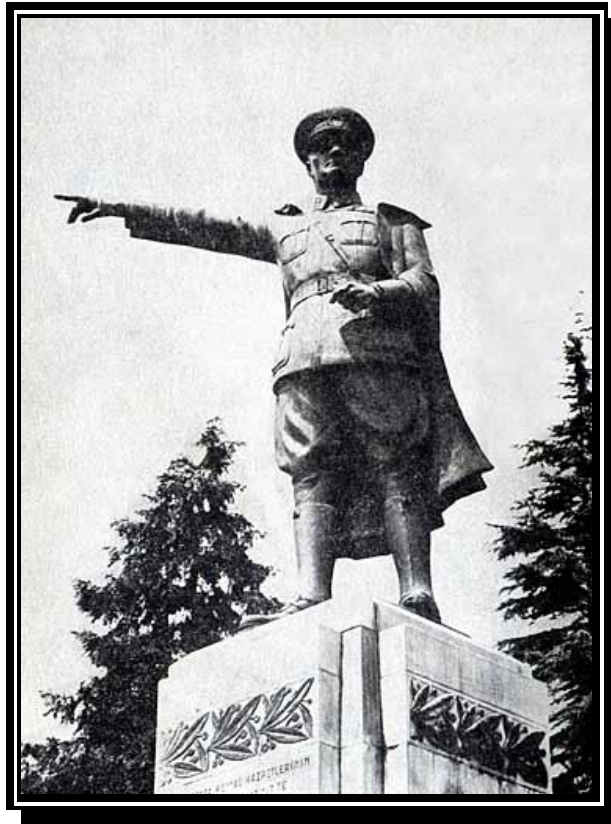
Resim 2. 38: Hikmet Karaburçak

Resim 2. 39: Fahir Aksoy, Boğaz Manzarası, tuval / yağlı boya 1975, 65x90 cm

Batılılaşma çabalarının Türkiye'deki sanat dünyasına çağdaş bir çehre kazandıran gelişmeleri yönünden baktığımızda hiç de uzun bir geçmişi kapsamayan resim sanatı, 150 yıl sınırlı bir süre içerisinde, Batı'nın Ortaçağ sonrasından bu yana yaşamış olduğu sanatsal deneyimlerin çoğunu aşmak zorunda kalmıştır. Bu durum, yeterince özümsemeyen süreçlerin Türkiye'de sanatçıyı, doğrudan doğruya modern sanat olgusuyla yüz yüze gelmek zorunda bırakmış olduğunu göstermektedir.

2.2. Cumhuriyet Dönemi Heykel Sanatı

Resim 2.40: Nijat Sirel, İzmit Atatürk Heykeli

Sanayi-i Nefise Mektebinden Cumhuriyet'in ilanına dek geçen sürede İhsan Özsoy, İsa Behzat, Mahir Tomruk ve Nijad Sirel olmak üzere yetişmiş dört heykel sanatçısı bulunmakla birlikte bu alanda hedeflenen gelişmeyi sağlayacak düzeyde ve sayıda yetişmiş heykel sanatçısının olmayışı adeta bir devrim özelliği taşıyacak biçimde Cumhuriyet yönetimi tarafından birtakım uygulamalar / önlemler getirilmek koşuluyla Türkiye'de heykel plastiğiyle ilgili çalışmaların temelden başlatılmasını zorunlu kılmıştır.

Cumhuriyetle başlayan sanatta Batılılaşma ve bu yolla çağdaşlaşma atılımları çerçevesinde kaynağını Avrupa'dan alan Türk heykelinin gelişim çizgisinin 1950'lere kadar

daha çok sanat üzerine düşünme yönünde değil, sanatın biçimsel ve teknik sorunlarının çözümlenmesine yönelik, figüre ve doğanın klâsik yorumuna dayalı bir anlayışta belli, değişmeyen yöntemlerle devam etmesine neden olmuştur, denilebilir.

Resim 2.41: Zühtü Müridoğlu, Balerin Bronz, 26x11x9 cm, 1985

1937 yılında Türkiye'ye davet edilen Rudolf Belling, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne Profesör olarak atanarak Türk heykeltıraşlarını yetiştirme görevini üstlenmiştir.

Bir yandan Belling'in yetiştirdiği öğrenciler (Hüseyin Gezer, İlhan Koman, Hüseyin Özkan, Mehmet Şadi Çalık, Zerrin Bölükbaşı), diğer yandan Zühtü Müridoğlu ile Hadi Bara'nın yetiştirdiği öğrencilerle (Kuzgun Acar, Ali Teoman Germaner, Gürdal Duyar, Füsun Onur, Tamer Başoğlu) sayısı giderek artan bir dizi genç heykeltıraşın zamanla daha da yoğunlaşan özgür ve özgün sanat yapma eğilimleri, Türk heykeltıraş sanatının gelişiminde oldukça önemli katkılarda bulunmuş ve 60'lı yıllara gelindiğinde geçmişi bu denli kısa olan

heykel sanatı açısından hiçbir alt yapıya sahip olunmadığı halde oldukça büyük bir mesafe alınarak heykel sanatının gelişimi yalnızca biçimsel ve teknik sorunlarla sınırlı kalmayıp aynı zamanda sanat üzerine düşünölmeye ve kavram boyutunda da ele alınmaya başlanmıştır. Dolayısıyla tüm bunlar artık sanatçılarının evrensel, kendilerine özgü çizgilerini oluşturabilmelerine olanak sağlamıştır.

Resim 2.42: Ali Hadi Bara, Zühtü Müridoğlu, Barbaros Anıtı, 1944

Türkiye'de heykel sanatının gelişmesine önemli katkıları olan heykeltıraşlarımızdan Zühtü Müridoğlu ilk dönem yapıtlarında A. Maillol'un düzen ve uyumundan etkilendi. Figüratif heykellerinde yumuşak bir hacimlendirme yöntemi kullandı. Hadi Bara ile birlikte 1941-43 arasında Beşiktaş'taki "Barbaros Anıtı"nı gerçekleştirdi. İlk soyut çalışmalarını 1950'den sonra yapmaya başladı. Önceleri doğal biçimleri stilize bir anlayışla heykel ve kabartmalara uyguluyordu.

1950'lerin ortalarında geometrik soyuta yöneldi ve heykel alanında ki bu anlayışın Türkiye'deki ilk temsilcilerinden biri oldu. 1953'te Londra Çağdaş Sanatçılar Enstitüsü tarafından düzenlenen uluslararası heykel yarışmasında "Bilinmeyen Siyasi Esir" adlı yapıtıyla ödöl kazandı.

Ratip Aşir Acudoğu (1898 – 1957), ilk Cumhuriyet kuşaağı heykeltıraşlarındandır. 1918’de Sanayi-i Nefise Heykel Bölümü’ne kaydoldu. İlhan Özsoy’un öğrencisi oldu. 1920’de kendi imkânlarıyla Almanya’ya gitti. İki yıl Münih’te kaldı sonra Paris’e geçti. 1925’te Türkiye’ye döndü. Girdiği sınavı kazanarak aynı yıl, devlet adına yeniden Paris’e döndü. 1929’da yurda döndü ve çeşitli okullarda resim öğretmenliği yaptı. Heykel alanında kişisel üslup sorununun ilk kez Ratip Aşir Acudoğlu ile gündeme gelmiş olduğu söylenebilir. Başlıca eserleri; Fahriye Yen’in Başı, Şehit Kubilay Anıtı (Menemen), İnönü Anıtı(Erzincan), Atatürk Anıtı (Ankara, Ziraat Fakültesi)

Resim 2.43: Ratip Aşir Acudoğlu, Fahriye Yen’in Başı

Ali Hadi Bara da (1906 – 1971) ilk cumhuriyet kuşaağı heykeltıraşlarındandır. 1923 yılında Sanayi-i Nefise’ye kaydoldu. 1927 yılında sınav kazanarak devlet adına Fransa’ya eğitime gönderildi. 1930’da yurda döndü. Akademi’de görev aldı. 1949’a kadar figüre bağlı çalışmalar yapmıştır. Bu tarihte yeniden Fransa’ya gitmiş, non-figüratif çalışmalardan etkilenmiş ve yurda dönüşünden sonra figüratif çalışma yapmamıştır.

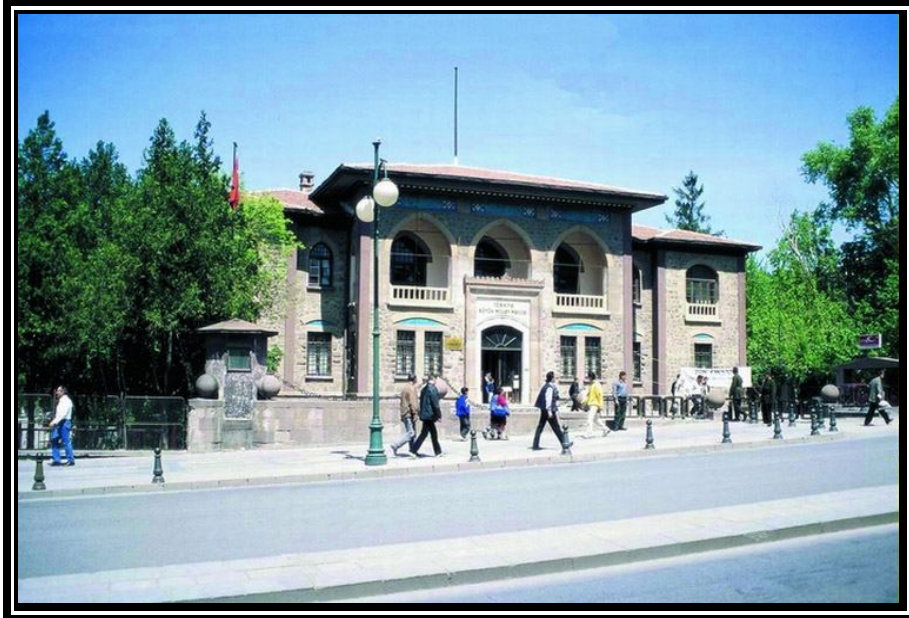
1950’de Belling’in yönetimindeki heykel atölyeleri ikiye ayrılarak birisinin yönetimi Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu’na verilmiştir. Başlıca eserleri; Havva, Bedia’nın Başı, Çıplak, Mareşal Fevzi Çakmak’ın Büstü, Atatürk Büstü, Barbaros Anıtı (Zühtü Müridoğlu ile)

2.3. Mimari

➤ Kimlik Arayışı I. Ulusal Mimarlık Akımı

1908'de ilan edilen 2. Meşrutiyet'le birlikte gelişen milliyetçilik eğilimleri mimarlıkta da yeni arayışları gündeme getirmiştir. Mimar Kemalettin ve Vedat Bey'lerin başını çektikleri akımla Türk mimarlığının "Neoklasik Türk Üslubu" ya da Milli Mimari Rönesansı adını alan yeni klasik dönemi başlar. Daha sonraları (1970'lerden sonra) Birinci Ulusal Mimarlık adıyla anılacak bu tarz, klasik Osmanlı yapılarından aktarılan öğeler ve süslemelerle yüklü yeni bir mimarlık yaratmaya yönelir.

Akımın öncüleri Mimar Kemalettin ve Vedat Bey'ler ülke mimarlığını yabancı etkilerden arındırmak amacıyla yola çıkıp, yerel seçmeciliğe yöneldiler ve yalnızca Osmanlı'nın son dönemini değil, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Türk mimarlığını da büyük ölçüde etkilediler. Her alanda devrimler yapan genç Cumhuriyet'in mimarları, daha önceki dönemde kullanılmış İslam-Osmanlı öğeleri yerine bu kez Selçuklu-Osmanlı öğelerinden yararlanarak yeni bir mimarlık yaratmaya çalışıyorlardı. Bu çabalar klasik Osmanlı mimarlığına dönüş çabaları olarak da yorumlanabilir. Yukarıda andığımız iki mimara anlayış bakımından çok yaklaşan başka iki mimar, Arif Hikmet (Koyunoğlu) Bey ile İtalyan asıllı Giulio Mongeri de akıma katılmışlardır.

Resim 2.44: Mimari tasarım, Vedat Tek, İkinci TBMM Binası, 1924, Ulus-Ankara

Resim 2.45:Giulio Mongeri, Tekel Başmüdürlük Binası, Ulus-Ankara, 1928

Mimar Kemalettin, İstanbul'da 4. Vakıf Hanı'nı, Bostancı ve Bebek Camileri ile Tarlabası'ndaki Kemer Hatun Camisi'ni, Eyüp'te 5. Mehmet Türbesi ile Şişli Hürriyet Tepesi'nde Mahmut Şevket Paşa'nın açık türbesini, Lâleli Tayyare apartmanlarını Ankara'da DDY merkez binası ile Gazi Terbiye Enstitüsü'nü yapmıştır.

Mimar Vedat'ın en önemli yapıtları ise Sirkeci'deki Büyük Postane, Karaköy'de bugünkü Denizcilik İşletmeleri binası, Nişantaşı'ndaki kendi evi, Haydarpaşa Vapur İskelesi ve başladığı fakat bitiremediği Ankara Palas 'tır.

Arif Hikmet Bey, Ankara Türk Ocağı (Bugün Devlet Resim ve Heykel Müzesi 1927-30) ile Etnoğrafya Müzesi (1925-28) ve eski Hariciye Vekâleti binalarını; Mongeri de Ankara-Ulus'ta Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü (1926) ile Osmanlı Bankası (1926), İş Bankası (1928) ve İnhisarlar Başmüdürlüğü (1928) binalarını yapmışlardır.

**Resim 2.46: Mimari Tasarım, Arif Hikmet Koyunoğlu Etnoğrafya Müzesi,
1925-1928, Ulus-Ankara**

**Resim 2.47: Mimari Tasarım, Vedat Tek ve Kemaleddin Bey, Ankara Palas (Vakıf Oteli),
1924-1927, Ankara**

Birinci Ulusal Mimarlık, yeni teknolojiye ayak uydurmaktan ve çağın gereksinmelerine yanıt vermekten uzak, seçmeci, biçimsel, duygusal, akademik bir akım olarak kalmıştır.

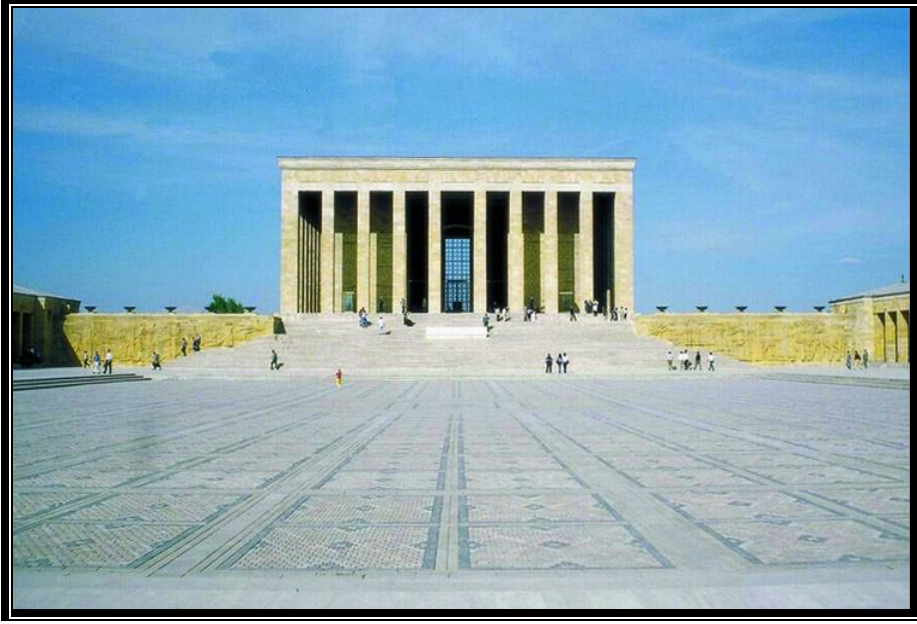
➤ **II. Ulusal mimarlık akımı:**

Dünya mimarlığındaki olumlu gelişmelere ayak uyduran ve yaklaşık on yıl süren bu dönemden (1930-1940) sonra, başta 1927'den beri süregelen yabancı mimar egemenliğine tepki olarak doğan öze dönme çabalarının yanı sıra İtalya'daki faşist, Almanya'daki nasyonal sosyalist ortamın ve totaliter düşüncelerin etkileriyle de beslenen “Millî Mimari” akımı başlar. Bu akım, romantik bir yaklaşımla, yeni bir ulusal mimarlık yaratmak amacına yönelerek 1939-50 yılları arasında Türk mimarlığını etkisi altında tutacaktır.

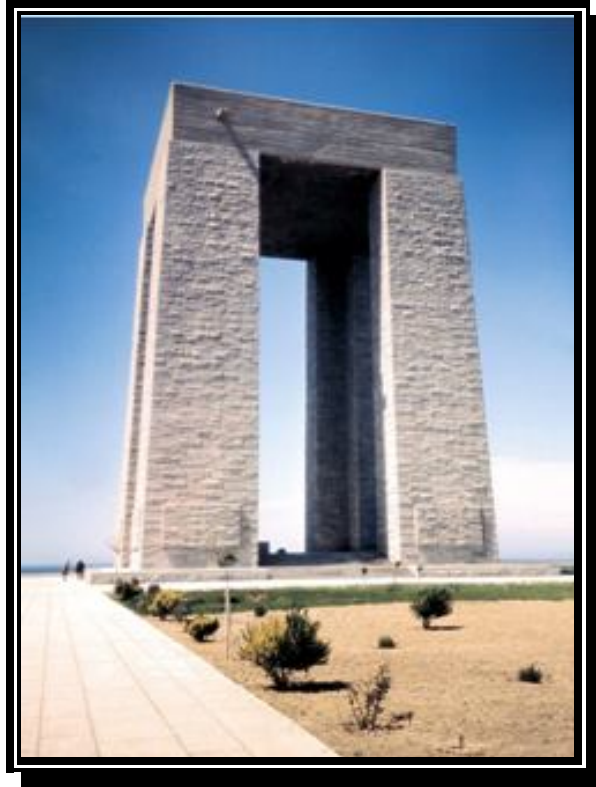

Resim 2.48: Sedad Hakkı Eldem, İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 1942-1944, Beyazıt-İstanbul

Resim 2.49: Emin Onat, Orhan Arda, Anıtkabir, 1944-1953, Anıttepe-Ankara

Resim 2.50: Doğan Erginbaş, Çanakkale Zafer Anıtı, 1946-60

Sedad Hakkı Eldem 'in Güzel Sanatlar Akademisi içinde kurup yürüttüğü Millî Mimari Semineri adlı çalışmalarda özellikle geleneksel Türk sivil mimarlığı üzerinde yoğunlaşan çalışmaların bu akımın düşünce temelinin oluşturulmasında önemli etkileri olmuştur. Ayrıca Mimar Kemalettin ve Vedat Bey 'lerin tam sönmemiş etkileri de bu eğilimin başka bir güç ve esin kaynağı olmuştur.

1939 Uluslararası New York Sergisi'ndeki Türkiye Pavyonu (Sedad H. Eldem), Anıtkabir (Emin Onat , Orhan Arda, yarışma, 1942), İÜ Fen ve Edebiyat Fakültesi binaları ile Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi (E. Onat, Sedad H. Eldem, 1943), Çanakkale Zafer Anıtı (Doğan Erginbaş, yarışma 1944), İstanbul Radyoevi (İsmail Utkular, Doğan Erginbaş, Ömer Günay, yarışma 1945), Şişli Camisi (Vasfi Egeli, 1945-49), İstanbul Spor ve Sergi Sarayı gibi yapılar bu akımın dikkate değer örnekleridir.

İkinci Ulusal Mimarlıktaki çözümler 1948'de İstanbul Adalet Sarayı için açılan üçüncü yarışmada S. H. Eldem ile E. Onat'ın ortaklaşa düzenledikleri rasyonel nitelikteki projenin birinci seçilmesiyle başlamış, akım, 1952'deki İstanbul Belediye Sarayı yarışmasıyla kesin olarak son bulmuştur.

➤ **1950'ler ve modernizm:**

1950'lere gelindiğinde Türk mimarlığı, Avrupa ve ABD'de giderek yaygınlaşan modern mimarlığın etkisi altında rasyonalizme yönelerek ürünler verecektir. İkinci Dünya Savaşı sonuçlanmış, Türkiye siyasal ve kültürel olarak Batı'ya iyice yakınlık duymaya başlamıştır.

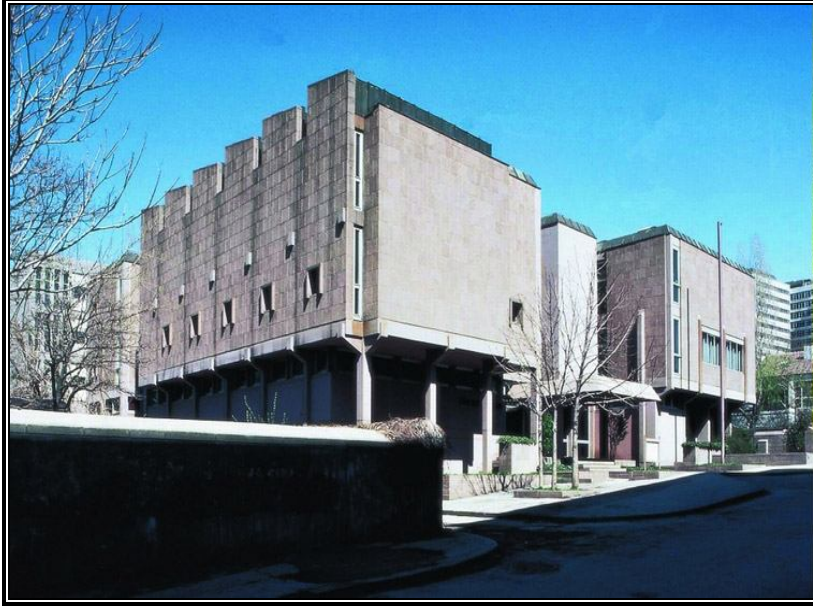

Resim 2.51: Sedat Hakkı Eldem, İstanbul Hilton Oteli, 1952, Harbiye-İstanbul

İstanbul Belediye Sarayı (Nevzat Erol yarışma, 1952), İstanbul Hilton Oteli (SOM ve Sedad H. Eldem , 1953), Büyükaada Anadolu Kulübü (Turgut Cansever, Abdurrahman Hancı , 1953), Sakarya Hükümet Konağı (Enis Kortan, Nişan Yaubyan, 1956), Brüksel Dünya Sergisindeki Türkiye Pavyonu (Muhlis Türkmen, Utarit İzgi, Hamdi Şensoy, İlhan Türegün, 1958), DSİ Genel Müdürlüğü (Enver Tokay, Behruz Çinici , Teoman Doruk, 1959), İstanbul'da Tekel Genel Müdürlüğü (İlhan Tayman, Yılmaz Sanlı, 1959), Kızılay-Emek Gökdeleni (Enver Tokay, 1959) bu dönemin kimi tipik örnekleridir.

1950'ler Türk mimarlığının, teknolojik, ekonomik, sosyal, çevresel verilere bakmaksızın daha çok, dış yayım ve etkilerle beslendiği evrenselci, rasyonalist bir dönemdir.

➤ **1960'lar:**

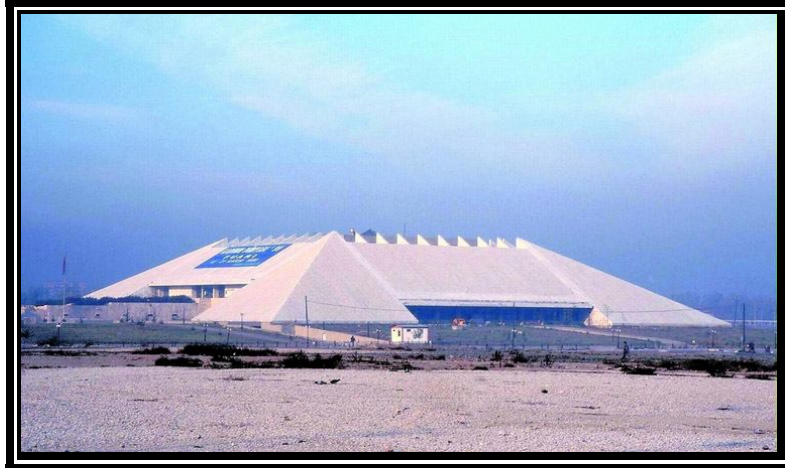

Resim 2.52: Turgut Cansever, Ertur Yener, Türk Tarih Kurumu, 1966, Ankara

1960'lar rasyonalizmden uzaklaşma, gevşeme, parçalı form arayışları dönemi olmuştur. 1960-70 döneminin dikkate değer yapıları arasında İstanbul Vakıflar Oteli (bugünkü Ceylan Intercontinental, AHE, 1959), İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (Doğan Tekeli, Sami Sisa, Metin Hepgüler, 1959), Büyük Ankara Oteli (Marc Saugey, Yüksel Okan, 1960), ODTÜ Kampüsü (Behruz Çinici - Altuğ Çinici, 1961), SSK Zeyrek Tesisleri (Sedad H. Eldem, 1963), Ankara MSB Tandoğan Öğrenci Yurdu (Şevki Vanlı, Ersen Gömleksizoğlu, 1966), Türk Tarih Kurumu (Turgut Cansever, Ertur Yener, 1967) sayılabilir. Bu dönemde modern mimarlığı yerel verilerle bağdaştırma yolunda rasyonalizm arayışları yoğunlaşmıştır.

➤ **1970'lerden günümüze:**

1970'lerden başlayarak, modern sonrası ve dış etkilere dayalı çoğulculuk (plüralizm) örneklerinin yaygınlaştığı görülür. 1970'lerde Batı'da yaygınlaşan Postmodernizm, 1980-90 arasında Türkiye'de de alıcı bulabilmiştir. Geç modernizm, postmodernizm, dekonstrüktivizm gibi Batı kökenli akımlar doğrultusunda yapılar gerçekleştiren mimarlar olmuştur.

Resim 2.53: Filiz Erkal, Coşkun Erkal, Ankara Atatürk Kültür Merkezi, 1981

Son yıllarda, erken küreselleşmenin olumsuz etkileriyle mimarlık, dış ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de etik değerlerin aşınımına uğraması nedeniyle başta turizm yapıları olmak üzere pek çok alanda her şeyin bilinçli-bilinçsiz denendiği bir kargaşaya sürüklenmiştir.

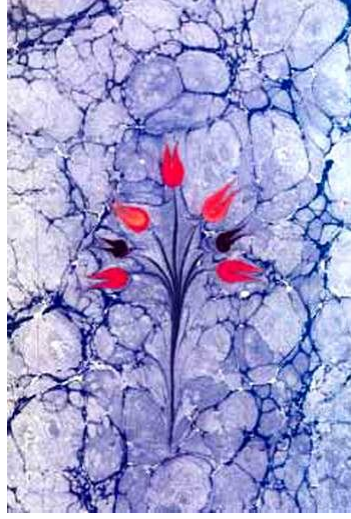
2.4. Geleneksel Süsleme Sanatları

Süsleme sanatları yüzyıllar boyu geleneksel Türk Kültür ve Sanatı'nın önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan süsleme sanatları, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde büyük önem kazanmış ve yüzyılların birikimi ile Cumhuriyet dönemine ulaşmıştır.

Resim 2.54: Necmeddin Okyay

Resim 2.55: Mustafa Düzgünman

Ebruyu 20. yüzyılda günümüze taşıyan kişi Hafız Necmettin Okyay'dır. Necmettin Efendi Hatip ebrularındaki arayışı geliştirmiş ve bugünkü çiçekli ebruyu ilk uygulayan ebrucu olmuştur. Bu sebeple de çiçekli ebrulara 'Necmettin Ebrusu' da denilmiştir. Minyatür sanatının Türk sanatında hala yer etmiş olmasına en çok emeği geçen ise Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'dir. 1900'lü yılların başında tıp öğrencisiyken güzel sanatlara olan ilgisi sonucu ebru, tezhip, minyatür ve hat öğrenen Ünver, Cumhuriyet sonrası Osmanlı'dan kalan değerli eserlerin elden çıkarıldığı, korunmasız bırakıldığı bu dönemde yok olan eserlerin resimleri ile kaydedilmesi fikrini hayata geçirdi.

Ebru, hat, minyatür geleneklerinin devamı için bir atölye kurdu ve çalışmalara başladı. Resimle kaydetme fikri o kadar işe yaradı ki, örneğin depremle yıkılan Kuleli Askerî Lisesi binası bile onun sulu boya resimlerine bakılarak tamir edildi.

1936 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde Türk Süsleme Sanatları bölümü açılmış; tezhip, hüsnühat, ebru, minyatür ve çini deseni eğitimi vermeye başlanmıştır. Günümüzde İstanbul ve İzmir'deki üç üniversitede (Mimar Sinan, Marmara, 9 Eylül Üniversiteleri) ana branş olarak süsleme sanatları eğitimi verilmektedir.

Bunun yanı sıra Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü tarafından da geleneksel Türk süsleme sanatlarının yaşatılması amacıyla birçok faaliyet yürütülmektedir. Bu alanda ürün veren sanatçıları, günümüzün sanat anlayışı ve zevkine uygun çağdaş yoruma özendirmek ve sanatçıların son eserlerini sergilemek amacıyla 1986 yılından itibaren "Türk Süsleme Sanatları Sergisi" düzenlenmektedir.

UYGULAMA FAALİYETİ

- Cumhuriyet dönemi ve sonrası Çağdaş Türk sanatına ait bir sanat eserini incelemek
  - İnternette resim ararken sanatçı ismiyle ve eser adıyla arama yapınız.

Resim 2.56: Nuri İyem, Köylü Sevgililer, tuval üzerine yağlıboya, 50x50 cm

Cumhuriyet dönemine ait sanatçı olarak Nuri İyem'i ve O'nun "Köylü Sevgililer" adlı eserini seçtik.

- Siz de Cumhuriyet dönemi ve sonrası Çağdaş Türk sanatına ait bir eser seçerek aşağıda önerilen işlem basamaklarına göre eseri inceleyiniz (Sanatçının dönemi, kullandığı teknik hakkında kısa bilgi toplayınız.).

Kullanılacak araç gereçler:

- İncelenecek döneme ait eserler
- Dönemle ilgili yazılı, görsel bilgiler
- DVD, VCD
- İnternet, galeri, müze kaynakları
- Kalem, kâğıt

1. Araştırma: Nuri İyem ve Yeniler Grubu

Nuri İyem (1915-2005), 1940'da akademinin yüksek resim bölümünün faaliyete geçmesi ile bir grup ressam, toplum yaşamına ağırlık veren yeni bir topluluk çevresinde birleşti. Bu topluluğun adı "Yeniler" ya da "Liman Ressamları" grubudur. Grubun amacı, toplumla ilişkisi zayıflamış olan sanatı, toplumsal yaşamdan aldığı konulara ağırlık vermek suretiyle, insan ve çevre temeli üzerinde geliştirmektir. Nuri İyem başta olmak üzere Ferruh Başağa, Selim Turan, Turgut Atalay, Agop Arad, Avni Arbaş, Mümtaz Yener, Fethi Karakaş ve Haşmet Akal'dan oluşan grup, kendisinden önceki "D" grubunun sanat tutumuna karşı çıkarak İstanbul limanını ve orada çalışanları, gerçekçi bir gözlemin ışığı altında inceleyerek tablolarına aktarmışlardır. Kendilerini içinde yaşadıkları toplumun bir parçası olarak gören bu ressamlar, klasik ve alışılmış konuların dışına çıkmaya ve toplumla diyalog kurmaya çalışmışlar, sanatımıza toplumsal gerçekçi bir görüşü egemen kılmak istemişlerdir. Nuri İyem Güzel Sanatlar Akademisi'nde Nazmi Ziya Güran, Hikmet Onat, İbrahim Çallı ve Leopold Levy atölyelerinde öğrenim gördü.

Nuri İyem, figüratif ve soyut çalışmalarının tümünde özenli bir işçiliğin giderek ustalık katına ulaştığı bir gelişme içinde görülür. Nuri İyem'in 'Köylü Sevgililer' adlı yapıtı "Yeniler" grubunun bakış açısına, hareket noktasına uyan bir resimdir. Mümtaz Yener bu yolda toplumsal sorunlara eğilirken, Nuri İyem daha yerel, bir başka deyişle "kökü bu topraklarda" olan konulara değiniyor. Bu resimde insanlığın ortak duygusu olan aşk konusunu yöresel ve ulusal bir bağlamda ele alıyor.

2. Eserin Genel Tanımı

- **Sanatçının Adı** : Nuri İyem
- **Eserin Adı** : Köylü Sevgililer
- **Yapım Yılı** : Bilinmiyor

3. Madde ve Teknik (eserin ebatları ve kullanılan malzeme, tekniği)

Tuval üzerine yağlı boya : 50x50 cm, özel koleksiyon

4. Konu (portre, figür, natürmort, peyzaj, enteriyör, kompozisyon gibi)

İkili figür (İnsanlığın ortak duygusu olan aşk konusu yöresel ve ulusal bir bağlamda ele alınmıştır.)

- İnceleme yaparken;

Eseri, sanatçının diğer eserleriyle karşılaştırıp hepsinde bulunan ortak özellikleri kavrayınız.

5. Figürlerin/elemanların durumu (resim içinde bulunan manzara motifleri, insan ve hayvan figürlerinin durumu vb.)

Açık alanda resmedilmiştir. Genç kız ve genç erkek figürü ön planda resmin kompozisyonunu oluşturmuş. Erkek sırtını ağaca vermiş, yanında çapası, kız da sevgilisine dayanmış dinlenmektedirler. Bakışları, duruşları ve buldukları ortam, aralarındaki doğal aşkı vurguluyor. Birlikte olmaktan çok mutlular. Genç erkek sevgilisinin saçlarını büyük bir

özlemle okşuyor. Genç kız da elini sevgilisinin omzuna koymuş ve ona çok güvendiği belli. Geri planda ufuktaki sıra dağlara kadar yeni hasat olmuş uçsuz bucaksız tarlalar var.

- Sanatçının diğer sanatçılar grubu içindeki yerini öğreniniz. (Bunu yaparken sanatçının yetiştiği zamanı, çevreyi ve toplumun üzerindeki etkisini düşününüz.)

6. Form ve inşâ (kompozisyon tipleri açık-kapalı, simetrik-asimetrik, üçgen, dörtgen, daire, diyagonal, resmin kuruluşunda bulunan kompozisyon elemanlarının durumu; denge, hareket-ritim, çizgi, renk, ışık-gölge, açık-koyu leke , biçim, armoni, doku, mekân gibi)

Kompozisyon türü dikdörtgen planlı açık kompozisyonudur. Ön planda ele alınan figürler dikey konumda olup, el, kol, ayak duruşları resimde ritmi oluşturmuştur. Ufuktaki sıra dağların paralelliği ile figürlerin (ağaç, erkek, kız) dik duruşları birbirini dengelemiştir.

Resimde giysilerde ve geri plandaki tarlada ışıklı sarı tonlar, yine giysilerde ve doğal ortamdaki koyu tonlarla dengelenmiş. Sanatçının kendine özgü fırça vuruş tarzı da doku oluşturmuş.

Kullanılan ışık doğal bir ışıktır. Zaten açık alanda resmedilmiş bir konudur.

Uzakta betimlenen sıra dağlar resme perspektif açısından derinlik katmış.

Figürler Anadolu insanına özgü giysilerle betimlenmiş (erkeğin yeleği, nakışlı çorabı, köylü kızının oyalı yemenisi). Bu öğeler temanın anlatımına güç katmış.

- Öğrendiklerinizin ışığında, siz de incelediğiniz eseri kendi gözünüzle görüp yorumlayınız ve yargılayınız.
- Aynı işlemi arkadaşlarınızla birlikte tartışarak uygulayınız.

7. Öz/İçerik (resmin düşünce yönünden değeri, esas anlatılmak istenen içerik)

Yaşamda en değerli şey, sevmek ve sevmektir. Resim Anadolu insanının zorluklara karşı birbirine desteğini de vurguluyor.

- Bu konuda başka sanatçıların incelemelerini, sanat dergilerindeki eleştirmenlerin yorumlarını, sanat analizi yapan belgeselleri inceleyiniz. İlgilendiğiniz eserleri bu tekniklerle ayrıntılı inceleyiniz. Böylece deneyim kazanacak ve pratik davranacaksınız.

UYGULAMALI TEST

Siz de Cumhuriyet dönemi ve sonrası Çağdaş Türk Sanatı'na ait bir eser seçerek önerilen işlem basamaklarına göre eseri inceleyiniz.

Aşağıdaki işlemleri tamamladığınızda seçtiğiniz sanat eserini incelemiş olacaksınız.

1. Bu konuda araştırma yapınız

Kullanılacak araç gereçler:

- İncelenecek döneme ait eserler
- Dönemle ilgili yazılı, görsel bilgiler
- DVD, VCD
- İnternet, galeri, müze kaynakları
- Kalem, kâğıt

Araştırmalarınız için interneti, konunuzla ilgili her türlü yazılı, görsel kaynaktan, DVD, VCD, üniversitelerin sanat tarihi bölümleri, galerilerden ve müzelerden yararlanabilirsiniz.

2. Seçtiğiniz eserin genel tanımını yapınız (Sanatçının adı, eserin adı, yapım yılı, bulunduğu yer varsa yazın.).

3. Seçtiğiniz eserin madde ve tekniğini belirtiniz.(Eserin yapıldığı yüzey, kullanılan teknik ve ebatlar örnek; tuval üzerine yağlı boya, 45x55 cm)

- İnceleme yaparken;

Eseri sanatçının diğer eserleriyle karşılaştırıp hepsinde bulunan ortak özellikleri kavrayınız.

4. Seçtiğiniz eserin konusunu belirtiniz (portre, figür, natüremort, peysaj, enteriyör, kompozisyon vb.).

5. Seçtiğiniz eserdeki figürlerin durumunu açıklayınız.(resim içinde bulunan manzara motifleri, insan ve hayvan figürlerinin durumlarının yorumlanması, ne görüyorsanız tanımlayınız, insanlar , kadınlar, erkekler, küçük kız portresi, eğlence, evler, nehir, kuşlar vs.)

- Sanatçının diğer sanatçılar grubu içindeki yerini öğreniniz (Bunu yaparken sanatçının yetiştiği zaman, çevre, toplum üzerindeki etkisini düşününüz.).

6. Seçtiğiniz eserde form ve inşayı inceleyerek açıklayınız. (kompozisyon tipleri; açık-kapalı, simetrik-asimetrik, üçgen, dörtgen, daire, diyagonal vb. resmin kuruluşunda bulunan kompozisyon elemanlarının durumu; denge, hareket/ritim, çizgi, renk, ışık-gölge, açık-koyu, leke, biçim, armoni, doku, mekân vb.)

-
- Öğrendiklerinizin ışığında, siz de incelediğiniz eseri kendi gözünüzle görüp yorumlayınız ve yargılayınız.
  - Aynı işlemi arkadaşlarınızla birlikte tartışarak uygulayınız.

7. Seçtiğiniz eserde verilmek istenen özü yazınız (Resmin düşünce yönünden değeri, esas anlatılmak istenen “içerik-yargı-sonuç” yazınız.).

- Bu konuda başka sanatçıların incelemelerini, sanat dergilerindeki eleştirmenlerin yorumlarını, sanat analizi yapan belgeselleri inceleyiniz, ilgilendiğiniz eserleri bu tekniklerle ayrıntılı inceleyiniz. Böylece deneyim kazanacak pratik davranacaksınız.

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız beceriler için **Evet**, kazanamadığınız beceriler için **Hayır** kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.	Dönem/akım ve sanatçı hakkında araştırma yaptınız mı? Veya veri topladınız mı?		
2.	Bilgilerinizi gözden geçirdiniz mi?		
3.	Sanat eseri araştırması yaptınız mı?		
4.	Sanatçının adını, eserin adını, yapım yılını araştırdınız mı?		
5.	Madde ve teknik yönünden incelendiniz mi?		
6.	Konu yönünden incelediniz mi?		
7.	Figürlerin durumu yönünden incelediniz mi?		
8.	Form ve inşaa yönünden incelediniz mi?		
9.	Öz yönünden incelediniz mi?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “**Hayır**” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınızı “**Evet**” ise “Ölçme ve Değerlendirme”ye geçiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi Müstakil Ressamlar Birliği'nin öncülüğünü ve kuruculuğunu yapan ressamlardan biridir?
A) Osman Hamdi
B) Zeki Kocamemi
C) Nuri İyem
D) Ferruh Başağa
2. Türkiye'deki sanat kuruluşlarının dördüncüsü olan grup aşağıdakilerden hangisidir?
A) Müstakiller
B) Asker ressamlar
C) "D" Grubu
D) Yeniler
3. Sanatımıza toplumsal gerçekçi bir görüşü egemen kılmak isteyen grup aşağıdakilerden hangisidir?
A) Yeniler
B) "D" Grubu
C) Müstakiller
D) Primitifler
4. Resimde gruplaşmaların giderek azalmaya başladığı, kişisel çıkışların önem kazandığı dönem aşağıdakilerden hangisidir?
A) 1950'ler
B) Asker ressamlar kuşağı
C) "D" grubu
D) 1940'lar
5. İsmi soyut sanatla özdeşleşmiş olan sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?
A) Ali Avni Çelebi
B) Nuri İyem
C) Sabri Berkel
D) Avni Arbaş
6. Aşağıdakilerden hangisi Akatünvel grubunun kurucularındandır?
A) Bedri Rahmi Eyüboğlu
B) Adnan Çoker
C) Süleyman Velioğlu
D) Nedim Günsür

7. “Cisimleri gördükleri gibi betimlemekle birlikte kesin dış çizgiler kullanmayarak biçim özgürlüğüne ulaşmışlardır. Işık önemli bir öge olarak kullanılmış, koyu tonlardan kaçınılarak, ışığı en iyi yansıtan parlak ve açık renkler yeğlenmiştir”. Bu tanımlama aşağıdakilerden hangisine aittir?
A) İzlenimcilik
B) Toplumcu Gerçekçilik
C) Dışavurumcular
D) Gerçeküstücüler
8. Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet dönemi heykeltıraşlarımızdan değildir?
A) Zühtü Müridoğlu
B) Ali Hadi Bara
C) Hüseyin Gezer
D) Hikmet Karaburçak
9. Aşağıdakilerden hangisi I. Ulusal Mimari Akımın başlamasına öncülük etmiştir?
A) Vedat Tek
B) Sedat Hakkı Eldem
C) Emin Onat
D) Doğan Erginbaş
10. Çanakkale Zafer Anıtı'nın mimarı aşağıdakilerden hangisidir?
A) Ali Hadi Bara
B) Hüseyin Gezer
C) Doğan Erginbaş
D) Zühtü Müridoğlu
11. Ebruyu 20. yüzyıla günümüze taşıyan sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?
A) Necmeddin Okyay
B) İbrahim Ethem
C) Nafiz Efendi
D) Süheyl Ünver

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

PERFORMANS TESTİ (YETERLİK ÖLÇME)

Modül ile kazandığınız yeterliği aşağıdaki kriterlere göre değerlendiriniz.

Konu: Batı sanatına ait sanat eserini ikonografik ve plastik açıdan incelemek.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1. Sanat eserini seçtiniz mi?		
2. Sanat eserinin adını yazdınız mı?		
3. Sanat eserinin boyutlarını yazdınız mı?		
4. Hangi tarihte yapıldığını yazdınız mı?		
5. Eserin konu ve öz temasını yazdınız mı?		
6. Eseri malzeme ve teknik açıdan incelediniz mi?		
7. Eserin desen anlayışını yazdınız mı?		
8. Eseri kompozisyon açısından incelediniz mi?		
9. Eserin ışık-gölge düzenini açıkladınız mı?		
10. Eseri içerik açısından incelediniz mi?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “**Hayır**” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “**Evet**” ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ-1'İN CEVAP ANAHTARI

1	Doğru
2	Yanlış
3	Doğru
4	Doğru
5	Yanlış
6	Yanlış
7	Doğru
8	Doğru
9	Doğru

ÖĞRENME FAALİYETİ-2'NİN CEVAP ANAHTARI

1	B
2	C
3	A
4	D
5	C
6	C
7	A
8	D
9	A
10	C
11	A

ÖNERİLEN KAYNAKLAR

- AKSOY, F., **Naif Sanat Türk Naifleri**, Ak Yayınları, 1990.
- BAŞKAN, S., **Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye'de Resim**, T.C. Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri.
- BAŞKAN, S., **19. Yüzyıldan Günümüze Türk Ressamları**, T.C. Kültür Bakanlığı, Sanat Eserleri Dizisi – 14, Ankara, 1991.
- BAŞKAN, S., **Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi**, Ak Yayınları, Kültür ve Sanat Kitapları:47 Yeni Dizi: 1, Ankara, 1989.
- BERK, N., K. ÖZSEZGİN, **Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi**, Türkiye İş Bankası Yayınları Genel Yayın No: 248, Cumhuriyet Dizisi: 11, Ankara, 1983.
- ERSOY, A., **Türk Tezhip Sanatı**, Türk Süsleme Sanatları Serisi 14-4, Hilal Matbaacılık, Ak Yayınları, İstanbul, 1988.
- ERSOY, A. , **Günümüz Türk Resim Sanatı**, Bilim Sanat Galerisi, İstanbul 1998.
- GEZER, H., **Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli**, Türkiye İş Bankası Yayınları Genel Yayın No.: 225, Cumhuriyet Dizisi: 14, Ankara, 1984.
- İNAL, G., **Türk Minyatür Sanatı**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Sayı:63, Ankara, 1995.
- ÖZEL, M., **Geleneksel Türk Sanatları**, T.C. Kültür Bakanlığı.
- RENDA, G., T. EROL, **Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi**, Tıglat Yayınları.
- SÖZEN, M., **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın No.: 349, Sanat Dizisi: 48, Ankara, Haziran 1996.
- TANSUĞ, S., **Çağdaş Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986.
- TANINDI, Z., **Türk Minyatür Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın No.: 353, Sanat Dizisi: 52, Ankara, Ekim 1996.
- T.C. Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, IV. ve V. Devlet Türk Süsleme Sanatları, Baysan Basım, İstanbul.
- SAĞLAM M., **Batılı Anlamda Türk Resim Sanatının Gelişme Aşamaları ve Koleksiyondan Örnekler**, T.C. Merkez Bankası Sanat Koleksiyonu, Ankara, 2004.

-
- SÖZEN, Metin, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

KAYANKÇA

- ÇOKER, Adnan, **Osman Hamdi ve Sanayi-i Nefise Mektebi**, Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, 1983.
- ERSOY, Ayla, **Günümüz Türk Resim Sanatı**, Bilim Sanat Galerisi, İstanbul 1998.
- İNAL, G., **Türk Minyatür Sanatı**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Sayı:63, Ankara, 1995.
- RENDA, G., EROL, T., **Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi**, Tıglat Yayınları.
- TANSUĞ, Sezer, **Çağdaş Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986.
- TANINDI, Z., **Türk Minyatür Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın No.: 353, Sanat Dizisi: 52, Ankara, Ekim 1996.
- SÖZEN, Metin, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- <http://www.kultur.gov.tr>
- <http://www.mimarlikmuzesi.org>
- <http://muze.sabanciuniv.edu/koleksiyon>
- <http://www.turizm.gov.tr>